

AKADÉMIAI TAGAJÁNLÁSOK

A Magyar Tudomány 1979. 4. számának melléklete

A Magyar Tudományos Akadémia alapszabályai értelmében az Akadémia rendes és levelező tagjait az elnökség előterjesztésére a közgyűlés választja, az MTA tagjainak ajánlásai és az illetékes tudományos osztályok javaslatai alapján. Az ezévi közgyűlés előkészítése során az Akadémia elnöksége április 3-i ülésén úgy határozott, hogy felelevenítve az Akadémia régebbi hagyományát, a rendes és levelező tagok megválasztására vonatkozó javaslatait még a közgyűlés előtt, a Magyar Tudomány 4. számának mellékleteként nyomtatásban megjelenteti. Ezzel a döntésével nemcsak a választások nagyobb nyilvánosságát kívánja szolgálni, hanem azt is, hogy az új tagok munkásságát az eredeti forrásból, az ajánlások szövegéből ismerje meg a tudományos közvélemény.

Az alábbiakban közreadjuk azokat az Akadémia osztályülésein titkos szavazással többséget kapott jelöléseket — az ajánlók megnevezésével —, amelyeket az elnökség a közgyűlés elé terjeszt. Az aláírt tagajánlásokból a tudományos és közéleti munkásságra vonatkozó szöveget közöljük. A legfontosabb életrajzi adatokat a szerkesztőség foglalta össze.

Rendes tagok*

Az elnökség az alábbi levelező tagok rendes taggá választását javasolja a közgyűlésnek:

Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya

Harmatta János

1917-ben, Hódmezővásárhelyen született. Szűkebb szakterülete: klasszika-filológia, indoeurópai nyelvtudomány, indológia, iranisztika. Jelenleg az ELTE Bölcsészettudományi Karán az Indoeurópai Nyelvtudományi Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára, az MTA Ókortudományi Kutatócsoportjának vezetője. 1970 óta levelező tag.

A hódmezővásárhelyi gimnázium elvégzése után az Eötvös Kollégium tagjaként szerezte meg görög–latin–magyar szakos középiskolai tanári oklevelét a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karán 1940-ben. Bölcsészdoktori értekezése (Forrástanulmányok Hérodotosz Skythikájához, 1940), mely máris kiforrott kutatónak mutatja, a dél-oroszországi steppevidék történész és nyelvész kutatóinak állandóan idézett standard műve. Katonai szolgálata ellenére már 1942-ben egyetemi tanársegéd, 1947-től magántanár az „Antik történeti és néprajzi irodalom” c. tárgykörből; 1948-tól egyetemi intézeti tanár, 1951-ben egyetemi tanár, 1957-ben a nyelvtudományok doktora; 1970 óta az MTA levelező tagja.

* Az ajánlások általában a levelező taggá választás utáni munkásságot veszik figyelembe.

Tudományos szakterületeit csak felsorolás formájában lehet ismertetni: az indoeurópai nyelvtudományon belül elsősorban az indoeurópai nyelvcsoporthoz tartozó nyelvek kialakulását, a hettita hangtunt, a görög és a latin nyelv őstörténetének problémáit kutatja; mint az ókori nyelvek történetének kutatóját, indulása óta foglalkoztatják a nyelvi anyag és az irodalmi nyelv kérdései a görög történetírás területén; az ókori keleti kultúrák vizsgálata elvezette a görög filozófiához, mint pl. a Horatius- vagy Tacitus-filológiához; nemzetközileg kiváltképpen elismert iranisztikai munkássága elsősorban az ó- és középipráni nyelvek történetére összpontosul; mint indológus, az ind (brāhmi, kharosthi, ghandāri prākrit) nyelvtörténet területén folytatja vizsgálódásait, de páratlan anyagismeretét, áttekintő, absztraháló és kombináló képességét még számos egyéb szakra is kiterjeszti, valóban komplex és interdiszciplináris kutatásaiban is kamatoztatni tudja.

Tudományos munkásságát eddig kb. 300 tanulmánya és önálló kiadványa dokumentálja. Nemzetközi mértékkel mérve is kiemelkedő jelentőségűek a középipráni nyelvemlékek, iráni és ind feliratok stb. megfejtéseit közlétevé írásai. Főbb művei: *Le problème cimmérien* (1948), *The Dissolution of the Hun Empire* (1952), *Die parthischen Ostraka* (1958), *Irano-Aramaica* (1959), *The Great Bactrian Inscription* (1964), *Late Bactrian Inscriptions* (1969), *Studies in the History and Language of the Sarmatians* (1970) stb. Rendkívül fontosnak ígérkezik a Louvre közép-perzsa és parthus gemmáinak Ph. Cignoux-val közösen vállalt feldolgozása, valamint a G. Nencivel közösen készülő Hérodotos-kommentár.

Harmatta János az elmélyedő kutatói munkát kezdettől fogva össze tudta egyeztetni tudományszervezési és művelődéspolitikai, valóságos kulturális diplomata-ténykedéssel. Hazai tudományos funkciói közül néhány: az MTA I. osztályának elnökhelyettese, az MTA Klasszika-filológiai Bizottságának elnöke, a Nyelvtudományi Bizottság tagja, az Union Académique Internationale-nál az MTA delegátusa, az Eirene Comité (a szocialista országok ókortudatóit tömörítő szervezet) magyar tagja, a Magyar UNESCO-Bizottság tagja, az Állami és Kossuth-díj Bizottság tagja, az Ókortudományi Társaság elnöke, több akadémiai és egyetemi folyóirat szerkesztője. Külföldi megbízatásai, ill. megtisztelvényei: az „Eirene”, a „Klio” és az „Acta Iranica” nemzetközi szerkesztő bizottságának tagja; a Francia Tudományos Akadémia (Institut de France, Académie des Inscriptions et Belles Lettres), az Osztrák Tudományos Akadémia, a Société Finno-Ougrienne (Helsinki) lev. tagja, az Union Académique Internationale e.i. elnöke, az International Committee for Corpus Inscr. Iranicarum tagja, az International Association for Sanskrit Studies elnökségi tagja, az International Association for the Study of the Cultures of Central Asia elnökségi tagja, az International Committee for Kushan Studies tagja.

Kitüntetései: Ábel Jenő-emlékérem, a tbiliszi egyetem emlékérmé, Herder-díj, a Munka Érdemrend arany fokozata.

Tekintettel Harmatta János professzor idestova négy évtizedes és páratlanul eredményes egyetemi oktatói tevékenységére, kutatásainak rendkívül széles diapasonjára, ugyanakkor — a problémalátás élességének, az anyagismeret és a kutatói invenció gazdagságának köszönhető — mélységére, „új” nyelvek felfedezésére, az inter- és multidiszciplináris kutatási módszer példaszerű megvalósítására, áldozatos tudományszervezői és nemzetközi kulturális diplomáciai ténykedésének egész tudományosságunk érdekeit tekintő fáradozásaira illetőleg gyümölcseire, meggyőződéssel ajánljuk Harmatta János professzort az MTA rendes tagságára, és nem félünk az elköptatottnak látszó ajánlóformula leírásától: Harmatta János rendes tagságával az MTA nemcsak a megválasztandót tisztelné meg, hanem — legszebb hagyományaihoz és rendeltetéséhez híven — a magyar tudományosságot is.

Ajánlók: *Benkő Loránd, Köpeczi Béla, Szabolcsi Miklós, Tolnai Gábor*

1921-ben, Ragályon született. Szűkebb szakterülete: magyar irodalomtörténet. 1970 óta levelező tag. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán a Magyar Irodalomtörténeti Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára.

Király István a felszabadulás után induló marxista magyar irodalomtörténész-nemzedék egyik legjelentősebb alakja. Az Eötvös Kollégium legjobb hagyományait (műelemző érzékenység, filológiai alaposság) egyesíti a marxista esztétika és irodalomtörténetírás elvi következetességével, nagyszabású rendszeralkotó távlatosságával. A Valóság című folyóiratban a negyvenes évek második felében közzétett írásaival generációjában az elsők között vállalkozott olyan klasszikus életművek marxista igényű méltatására és értékelésére, mint Petőfi, Móricz Zsigmond, Kaffka Margit, Németh László, Komját Aladár.

Először 1952-ben majd újabb kiadásban is megjelent Mikszáth Kálmán című monográfiája, a magyar realista epika egyik megalapozóját, Ady és Móricz elődjét mutatta föl abban az íróban, akit a polgári kritika a kiegyezés igazolójává, a századvégi állapotokat igenlő idill-szerzővé próbált szelídíteni. Király István az új városi irodalom polgárikispolgári ellenzékiességével is szembeállítja a Mikszáthét, és kimutatja, hogy Mikszáth művészi ellenzékiessége „a nagymúltú magyar történelmi-népi ellenzékiességben” gyökerezett. A műnek ez az aspektusa már előlegezi az Ady-könyvben és Király újabb polemikus írásaiban középpontba kerülő problematikát, hazafiság és forradalmiság korrelációját.

Szellemi életünkben Király István nemcsak tanulmányaival és példaszerű monográfiájával vett részt, hanem pedagógusként is: Budapesten, Szegeden, majd ismét Budapesten ad elő a Bölcsészkaron. Szerkesztőként a Szabad Nép kulturális rovatánál, a Csillagban, majd a Kortársnál tett sokat — nemegyszer zaklatott szellemi-politikai viszonyok között — azért, hogy irodalmunkban ne szakadjon el, hanem szintetizálódjék marxista pártosság és művészi színvonal, helyes etikai-politikai állásfoglalás és esztétikai érték.

Hosszú ideig érlelt nagy műve, a kétkötetes Ady Endre (1970, 1972) revelációt jelentett irodalomtörténet-írásunkban. Az életrajz, a kortörténet, az eszme- és művelődéstörténet, a pályakép és a műelemzés olyan tökéletes komplex egységét valósította meg ebben a munkájában, amelyre alig akad példa a marxista szellemű filológiában. Adynak elsősorban morális és gondolkodói eltökéltségét, értelmiségi mentalitását kívánja — objektíve, önmagában és hozzánk szóló példaként — bemutatni. Ezt a szellemi alkotót azonban nemcsak Ady publicisztikájából és versei közvetlenül felfogható, „tartalmi” üzenetéből vezeti le, hanem a versek komplex elemzése alapján, a művészi, stilisztikai eszközök és a kvantitatíve mérhető hatástényezők lehető teljességének számbavételével. Eközben olyan verselemző módszert dolgoz ki, amely föloldja a szövegközpontúság és a művön kívüli tényezőkre való kitekintés dichotómiáját, egyaránt körüljárja a műalkotást kívülről és írja le belső rétegződését. E metódus — a hatalmas példaanyag segítségével — azóta megtermékenyítette irodalomtörténészeink, kritikusaink verselemző gyakorlatát, de a középiskolai tanárok, s rajtuk át a tanulók, a jövő potenciális olvasóközönsége verskultúráját is fejlesztette.

Az irodalom morális küldetésének elvszerű hangsúlyozásán kívül Ady kapcsán a népiség fogalmának újrafogalmazására, kategória-rendszerének bővítésére is vállalkozik Király István. Ennek a korábban olykor egyszerűsítve alkalmazott, majd egy idő óta a marxista esztétikában is óvatosan kezelt kategóriának gazdag és árnyalt, világnézeti, stílári, nyelvi és más szempontokat figyelembe vevő leírását adja. Némely merevebb felfogásokkal vitázva hebizonyítja, hogy a népiség fogalmát nem teszi szükségtelemmé a (más tartalmú) nemzet és osztály kategóriája.

Ez a tétel — mely voltaképpen már a Mikszáth-könyv alapeszméi közt is szerepelt — éles polemikus hangsúllyal fogalmazódik újjá Király István újabb tanulmányaiban, főként a Hazafiság és internacionalizmus címűben. Ez az írás — alcíme szerint — a szocialista hazafiság és a magyar szabadságharcos hagyományok problémakörét fejti ki, s máig tartó vitát keltett, s az irodalom- és történettudomány képviselőin kívül az érdeklődő nagyközönség széles rétegeit is megmozgatta. Hasonlóképpen fontos fogalmak tisztázásához járult hozzá az ifjúság forradalmiság-igényét, meg az ál-forradalmi irányok vonzásának veszélyét fölismerő, a marxista forradalom-elméletet eredeti gondolatokkal továbbfejlesztő tanulmánya, A mindennapok forradalmisága. S ez önmagában is — függetlenül a vita kimenetelétől — Király István problémaérzékenységét, éles dialektikáját bizonyítja, s főként azt, hogy túllát a szaktudományos berkeken, sokakhoz akar és tud szólni, tudományát az élet szolgálatába állítja. Hazafiság és forradalmiság (1974) című kötetének közvetlenül irodalomtörténeti tárgyú írásait (az Adyról, Móricz örökségéről szólókat) ugyanez az eszmei-politikai hatni-akarási különbözteti meg a „belső körön” megmaradó esztétizálástól. Móriczról szólva például a szegénység ábrázolásának elsikkadt értelmét: a munkás szegénység iránti elkötelezettséget emelte a mai irodalom elé eszményül.

Irodalom és társadalom című, 1976-ban megjelent gyűjteményes kötete az előzőkben említett vállalkozások teljes vonatkozás-rendszerét teszi láthatóvá, mérhetővé. Tüzetesen kirajzolódik benne a tudományunk újabb történetével együtt élő, alakító szakember arculata. A mai irodalom és filmművészet kérdéseivel szembesülő tanulmányok és interjúk pedig új és új eredményes kísérletek a szemlélet és ízlés érvényének kiterjesztésére olyan területekre, melyeken az elvi következetesség igényével tájékozódni egyre nehezebb.

E fejleményekkel párhuzamosan az Ady-mű 1912 utáni nagy eseményeinek tanulmányozását is végzi Király István. Ennek során olyan történelmi jelentőségű kérdéseket fejt fel, mint Ady és a monarchia, s olyan kulcsfontosságú verseket világít át, mint az Eltévedt lovas.

Király István egyik szerkesztője volt A magyar irodalom története című háromkötetes kiadványnak, jelenleg pedig főszerkesztőként irányítja a külföldön is nagy visszhangot keltő Világirodalmi lexikon című több kötetre tervezett, hatalmas vállalkozást. A tudósi és a közéleti munka egységének jegyében a pedagógiai tevékenység folytatásán kívül országgyűlési képviselő is lett (eddig két ízben delegálták a Parlamentbe). Legújabb funkciójában, a Szovjet irodalom című folyóirat magyarországi főszerkesztőjeként irodalmunk nemzetközi kapcsolatainak, jelesen a soknemzetiségű szovjet irodalom hazai recepciójának színvonalameeléséért tesz hasznos gyakorlati szolgálatot.

Király István tevékenységéért Kossuth- és Állami Díjjal tüntették ki.

Ajánlók: *Pándi (Kardos) Pál, Sőtér István, Szabolcsi Miklós, Tolnai Gábor*

1923-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: régi magyar irodalom, reneszánszkutatás. 1965 óta levelező tag. Az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatóhelyettese.

Levelező taggá választásakor már közel két évtizedes gazdag irodalomtörténeti kutató és tudományos szervező munkásság állt mögötte. Első volt, aki a kezdetektől a felvilágosodásig a régi magyar irodalom egészének marxista értékelését végiggondolta, s azt 1952–1953-ban egyetemi jegyzeteiben összegezte. Ezzel egyidőben külön tanulmányban vázolta fel a régi magyar irodalomtörténeti kutatás jövő feladatait (Eredmények és feladatok a régi magyar irodalom kutatásában. MTA I. OK. 1952.). Klaniczay a kutató tudós tisztában volt azzal, hogy kezdeményezése, eredményei korántsem lezártak, befejezettek, hanem éppen továbbfejlesztésre, kiegészítésre, újabb szempontok felvetésére, vizsgálatára, megvitatására ösztönöznek. Elsősorban a régi magyar irodalom kulcskérdései érdekelték, amelyek megoldásában egy-egy időszak, irányzat (reformáció, reneszánsz, manierizmus, barokk) szerteágazó irodalmi jelenségeinek sokaságára keresett és talált feleletet. (A magyar reformáció irodalma. ItK 1975. — Hozzászólás Balassi és Rimay verseinek kritikai kiadásához. MTA I. OK. 1957. — A magyar későreneszánsz problémái. Stoicizmus és manierizmus. It. 1960. — A magyar barokk irodalom kialakulása. ItK 1960. — A szerelem költője. MTA I. OK. 1961. — A magyar irodalom reneszánsz-korszaka. It. 1961.) Minden magasabb szintézisre törekvő munka nélkülözhetetlen alapjául a lelkiismeretes filológiai feltárást tekintette, s erre épültek fel kisebb cikkei, tanulmányai csakúgy, mint nagyobb monografikus vagy összegező művei (Zrínyi-monográfiái, 1954 és 1964. — A magyar irodalomtörténeti kézikönyv középkorról szóló fejezetei és az I–II. kötet szerkesztése 1964.)

Mint tudományos szervező rendkívül aktív munkát végzett a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének életre hívásában (1956), s azóta is az Intézet tudományos irányításában.

Tudományos tevékenysége az 1960-as évektől egyre fokozottabban az összehasonlító és komplex kutatások irányába fordult, s ezeken keresztül a reneszánsz, a manierizmus és a barokk elvi, elméleti problémái foglalkoztatták. Az utóbbi tíz évben a reneszánsz periodizációjáról, a manierizmus és a barokk stílusjegyeinek meghatározásáról egész sor tanulmányt írt. Tüллépve a magyar irodalom határain, a jelenségeket európai összefüggéseiben elemezte és tekintette át: egyfelől, hogy tüzetesebben rámutasson a hazai reneszánsz, manierizmus és barokk európai gyökereire, másfelől, hogy kijelölje a magyar reneszánsz, manierizmus és barokk helyét, szerepét és jelentőségét az európai irodalmak együttesében. Ezek az új meglátásokkal telített tanulmányai magyarul együtt A múlt nagy korszakai c. tanulmánykötetében (1973) láttak napvilágot, de java részük idegen nyelven is megjelent angol, finn, francia, horvát, lengyel, német, olasz, orosz és szlovák folyóiratokban (La naissance du maniérisme et du baroque au point de vue sociologique. — La haute aristocratie, principal soutien de la Renaissance et du Baroque en Hongrie. In: Renaissance, Maniérisme, Baroque. Paris 1972. 215–223, 224–234. — Skizze einer Renaissance-Auffassung. In: Weimarer Beiträge 1972. 152–153. — La crisi del Rinascimento e il Manierismo. Roma 1972. 111. — Die Belagerung von Sziget und das Barock. In: Prilozi za Knizevnost, Jezik, Istoriju i Folklor. 1972. 191–201. — Manierismus a jeho estetika. In: Slovenská Literatura 1974. 507–514. — Mattia Corvino e l'umanesimo italiano. Accademia Nazionale dei Lincei 1974 20. stb.) Klaniczay ma a reneszánsz és barokk kutatások egyik nemzetközileg is elismert szaktekintélye, aminek bizonyága,

hogy az AILC keretében készülő négykötetes európai reneszánsz szintézisnek ő az egyik szerkesztője.

Két évig 1967—1969-ig a párizsi Sorbonne meghívott tanáráként működött. Hazatérése után az Irodalomtudományi Intézetben belül a reneszánsz és barokk kutatásoknak ő alakította ki szervezeti formáját, s munkatársaival az újabb kiadványsorozatoknak egész sorát (Reneszánsz Füzetek, Humanizmus és Reformáció, Studia Humanitatis, a Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum új folyama stb.) indította el. Az Intézet Reneszánsz-kutató Csoportja köré külső munkatársakból egész munkaközösséget tömörített. Klaniczay szervező készségének érdeme, hogy a magyar reneszánsz-kutatás kilépett elszigeteltségéből. A nemzetközi konferenciákon mind nagyobb számban szerepelnek magyar munkatársak, a hazai reneszánsz ülésszakokon pedig állandóan részt vesznek külföldi szaktudósok is.

Ajánlók: Benkő Loránd, Sötér István, Szabolcsi Miklós, Tolnai Gábor

Filozófiai és Történettudományok Osztálya

Berend T. Iván

1930-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: gazdaságtörténet. 1973 óta levelező tag. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára és rektora.

Berend T. Iván levelező taggá választása óta három területen fejtett ki kiemelkedő tudományos tevékenységet:

a) Tovább folytatta a XIX—XX. század közép-kelet-európai gazdaságtörténetének kutatását (Ránki Györggyel közösen). Ennek eredményeként főként a két világháború közötti időszak mezőgazdasági fejlődésére, az importhelyettesítő iparosítás elvi kérdéseire és a kérdéskör társadalomtörténeti összefüggéseire vonatkozó ismereteinket gazdagította.

b) Kutatásait új területre terjesztette ki, amikor (Ránki Györggyel együtt) az észak- és dél-európai országok XIX—XX. századi gazdasági fejlődését is bevonta marxista összehasonlító vizsgálatainak körébe. A problematika ilyenén kiszélesítése az Európán belüli gazdasági fejlettség és fejlődésben való elmaradás tényezőit több tekintetben új megvilágításba helyezte, s fontos eredményeket hozott az állam gazdasági szerepéről, valamint a gazdasági növekedés demográfiai összefüggéseit illetően.

c) Folytatta és jelentős mértékben elmélyítette azokat a történeti kutatásait, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a jelen gazdasági problémához, illetve a szocialista gazdaság, az oktatás és a tudomány kölcsönhatásainak feltárására irányulnak. E tárgykörből tartott nagy elismerést kiváltó előadást az Akadémia 1977. évi közgyűlésén is.

Berend T. Iván igényes és nemzetközileg is nagyraértékelt tudományos, valamint egyetemi oktatói munkája mellett széles körű vezetői és közéleti tevékenységet fejt ki. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora, a Magyar Történelmi Társulat elnöke, számos tudományos bizottság és szerkesztőbizottság tagja; jelentős szerepet vállalt az Akadémia köznevelési bizottságában, a társadalomtudományi képzés koncepciójának kidolgozásában.

Ajánlók: Ember Győző, Pach Zsigmond Pál

1911-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: az új- és legújabbkori magyar történelem. 1973 óta levelező tag. A József Attila Tudományegyetem Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

Levelező taggá választása óta folytatta tudományos munkáját, amelynek központjában továbbra is a XIX. század és a XX. század első felének gazdaság- (ipar-) és politika története áll. Ebben a minőségben veszi ki részét a Magyarország története nagy jelentőségű munkálataiból, mint az ötödik kötet főszerkesztője. Külön szint kölcsönöz Mérei Gyula írásainak történetfilozófiai, történetelméleti és metodológiai valamint historiográfiai problémák iránti nagy érzékenysége és e kérdésekben való imponáló jártassága. Kezdeményezései és eredményei példamutatók, és iránymutatóknak tekinthetők a fiatal nemzedék számára, bátorítván őket kevésbé gondozott vagy éppenséggel elhanyagolt témák művelésére. Munkái, így pl. A magyar polgári pártok programjai. 1867—1918 (Budapest 1971) című könyve is, túlmutatnak a szakmai kereteken, és nagy hozzájárulást jelentenek a politikai ideológia és a politikai gondolkodás történetéhez. Ideológiai és metodológiai szempontból egyaránt jelentős A strukturalizmus, a strukturalista elemzés, marxizmus című tanulmánya, amely szervesen illeszkedik bele a jelenkori polgári irányzatok bírálatával kapcsolatos munkásságába.

A kutatás és oktatás egysége jegyében üdvösen érvényesül Mérei Gyula hatása a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, illetve a vezetése alatt álló tanszéken. Sokoldalúan vesz részt nemcsak az egyetem munkájában, hanem az Oktatási Minisztérium, a Magyar Tudományos Akadémia keretében működő bizottságokban is, és fáradhatatlanul működik közre a tudományos utánpótlás biztosításában téma-adás, ellenőrzés és bírálat formájában.

Érdemei elismeréseként 1971-ben a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntették ki. Kutatói munkássága, oktatói valamint közéleti tevékenysége alapján méltán megérdemli, hogy a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává válasszák.

Ajánlók: *Andics Erzsébet, Zsigmond László*

Zsigmond László

1907-ben, Mohácson született. Szűkebb szakterülete: újkori egyetemes történet. 1970 óta levelező tag. Az ELTE Újkori Egyetemes Történeti Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

Levelező taggá választása óta az újkori eszmetörténet terén fejtett ki értékes tudományos tevékenységet.

a) Továbbfolytatta és kiterjesztette a modern kori politikai katolicizmus történetének kutatását. Vizsgálatai, amelyek a katolikus egyházi vezetésnek a fejlett kapitalizmus viszonyaihoz való alkalmazkodás kérdésében folytatott belső küzdelmeiből indultak ki, elvezettek a keresztényszocializmus és a későbbi „kereszténydemokráta” irányzat társadalmi, politikai szerepének és ideológiai előzményeinek feltárásához.

b) Kutatásainak újabb témaköre: a XIX. századi francia politikai gondolkodás története. Saint-Simonról közzétett könyve és August Comte-ról szóló, közvetlenül befejezés előtt álló monográfiája jelzik e téren elért jelentős eredményeit. Kimutatta, hogy Saint-Simon műve nagyszabású gondolati kísérlet volt az előző korszak — a felvilágosodás és a francia forradalom — szellemi eredményeinek megőrzésére és egy, a társadalmi gyakorlatot szolgáló tudomány megteremtésére a forradalmi korszak lezárulta idején. Zsigmond László könyve fontos hozzájárulás a marxizmus előtörténetének tanulmányozásához is.

Zsigmond László mélyreható eszmetörténeti kutatásai mellett továbbfolytatta a magyarországi ellenforradalmi korszak diplomáciai iratainak kiadásával kapcsolatos szerkesztői tevékenységét. Mint az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető professzora, sokat tett az új- és legújabbkori egyetemes történeti oktatás és kutatás fejlesztéséért. Mint a Századok c. folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke, a Magyar—Szovjet Történetész Vegyesbizottság alelnöke, több tudományos bizottság tagja aktívan részt vett a tudományos közéletben.

Ajánlók: Andics Erzsébet, Pach Zsigmond Pál

Matematikai és Fizikai Tudományok Osztálya

Császár Ákos

1924-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: topológia és valós függvénytan. 1970 óta levelező tag. Az ELTE Analízis I. Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

A mai magyar matematika kiemelkedő képviselője, aki seregnyi új, mélyreható eredmény elérésével és új vizsgálati irány elindításával tűnt ki. Új szempontokat vezetett be a valós függvénytani strukturális vizsgálatokba. Ezek közül is kiemelkednek a Denjoy—Hincsin-féle approximatív deriváltakra vonatkozó eredményei. E területeken írt munkáit mindmáig sűrűn idézik, éppúgy mint az általános topológiában az általa bevezetett szintopogén struktúrákkal kapcsolatos összefoglaló jellegű vizsgálatait. E nagyhatású tudományos tevékenység mellett — melyet 1963-ban Kossuth-díjjal jutalmaztak — méginkább nagyra értékelendő az a tény, hogy igen hosszú idő óta eredményesen fáradozik a matematikai közéletben is. Egyetemi oktató és szervező munkája mellett, 1966 óta a Bolyai János Matematikai Társulat főtítkára, 1973-tól 1976-ig az MTA III. Osztályának elnöke, a TIT József Attila Szabadegyeteme Tanácsának elnöke, a Nemzetközi Banach Centrum Tudományos Tanácsának elnöke, az MTA—OM Köznevelési Bizottság Matematikai Munkabizottságának elnöke, az Állami Díj Bizottság tagja, az Annales Univ. Sci. Eötvös Loránd főszerkesztője.

Csak a tudomány iránti kivételes elkötelezettséggel magyarázható, hogy a hallatlan energiát és időt felemésztő közéleti tevékenység mellett Császár Ákos mindmáig töretlen ívben folytatja tudományos munkáját. 1970 óta, amikor az MTA levelező tagjává választotta, például a következő területeken ért el kimagasló eredményeket:

Topologikus terek bővítése, szintopogén algebrai struktúrák. Meghatározta, hogy egy adott halmazon értelmezett függvényrendszer mikor állítja elő alkalmas topológia mellett a folytonos függvények összességét, vagy más hasonló struktúrákat, és itt használt módszereivel „függvényes” jellemzését adta egy teljesen reguláris tér reálkompaktifikációinak, Laczkovich Miklóssal közösen tanulmányozták és jellemezték a Baire osztályozást, egyes, a szokásostól eltérő konvergencia-fogalmak esetére.

Ebben az időszakban jelent meg Bevezetés az általános topológiába című nagy jelentőségű összefoglaló munkája, mely a témakör első magyar nyelvű tárgyalása, majd ennek bővített és átdolgozott angol nyelvű kiadása. Levelező taggá választása óta, ezen kívül 17 tudományos cikke jelent meg, illetve van sajtó alatt, és írt egy sereg ismeretterjesztő és tudománypolitikai cikket.

Tudományos munkájának nemzetközi elismerését mutatják vendégprofesszori és előadói meghívások (Pisa, 1970; Stuttgart, 1975; Torino, 1979; Prága, 1976). A Bolyai Társulatban végzett áldozatos munkájáért 1973-ban MTESZ-díjat kapott.

Ajánlók: *Alexits György, Erdős Pál, FejesTóth László, Hajnal András*

Gáspár Rezső

1921-ben, Érsekvadkerten született. Szűkebb szakterülete: kvantumkémia és szilárdtestfizika. 1970 óta levelező tag. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Elméleti Fizikai Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

Levelező taggá választása óta is folytatta a kvantumkémia és szilárdtestfizika területén nemzetközileg elismert jelentőségű munkáját. Egyik legszelesebb körben idézett tudományos eredménye a kicserélődési potenciál egyszerűsített alakjára vonatkozik. Ez a cikk tudományos munkák kiinduló pontja lett világszerte, és olyan módszer kialakulásához vezetett el, mely a szilárdtestek és molekulák elektronszerkezetének vizsgálatára új lehetőségeket jelent. Az eredeti módszer még félempirikus eljárással dolgozik, újabban azonban sikerült olyan eljárást kidolgoznia, amely lehetővé teszi az elméletben szereplő állandónak elméleti meghatározását is. Így a módszer jelentősen tisztább és következetesebb lett, de megtartotta előnyös tulajdonságait is, mindenekelőtt egyszerűségét, ami a számítástechnikai nehézségeket csökkenti.

A pszeudopotenciálok elmélete és gyakorlata terén meglevő tapasztalatok felhasználásával az újabb időkben molekula tulajdonságok értelmezésére dolgozott ki igen egyszerű és hatásos módszert, mely molekulák geometriai adatainak, ionizációs potenciáljának a meghatározására alkalmas, és nagyobb és bonyolultabb molekulák vizsgálatát is lehetővé teszi.

Eddig mintegy 80 (levelező taggá választása óta 23) tudományos publikációja jelent meg a világ legkülönbözőbb vezető folyóirataiban. Kutatásainak jelentőségét alátámasztja mintegy 500 hivatkozás különböző nemzetközi folyóiratokban ezekre a munkákra.

Gáspár Rezső azonban nemcsak kiterjedt irodalmi munkásságot végez, hanem tudományos és közéleti tevékenysége is jelentős. 1953 őszétől vezeti a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Elméleti Fizikai Tanszékét mint tanszékvezető docens, majd 1955-től mint tanszékvezető egyetemi tanár. 1960-tól kezdve egyetemén előbb a Fizikai Szakbizottság, majd a Fizikai Tanszékcsoport vezetője. 1957-től a Természettudományi Kar dékánhelyettese, majd 1975-től három évig a Kossuth Lajos Tudományegyetem rektorhelyettese volt.

Számos konferencián vett részt, a Szovjetunióban, az NDK-ban, Lengyelországban, Csehszlovákiában, Angliában, Svédországban, az USA-ban és Kanadában. Egy évre meg-

hívást kapott a Colorado-i Egyetem és a Nemzeti Mértékügyi Hivatal közös Laboratóriumi Asztrofizikai Intézetébe, és jelenleg is egy évre a Német Szövetségi Köztársaságban tartózkodik vendégprofesszorként. 1965-ben az Állami-díj II. fokozatát kapta, 1974-ben a Kvantum Molekuláris Tudományok Nemzetközi Akadémiája (székhelye Menton, Franciaország) tagjává választotta. Az Eötvös Loránd Fizikai Társulatnak alapítása óta tagja, a Társulat 1953-ban a Schmid Rezső-díjat ítélte oda számára. Hosszabb ideje tagja az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Tanácsának, a Társulat debreceni helyi csoportjának az elnöke. Hosszú ideig tagja volt a TMB Fizikai Szakbizottságának, jelenleg elnöke az MTA Fizikus Szakbizottság Atomhéjfizikai Albizottságának.

Mindezek alapján úgy véljük, hogy Gáspár Rezső mind tudományos és közéleti, mind szaktudományi munkássága alapján méltó arra, hogy az Akadémia rendes tagjává válassza.

Ajánlók: *Bozóky László, Kónya Albert, Kovács István*

Agrártudományok Osztálya

Csizmadia Ernő

1924-ben, Bején született. Szűkebb szakterülete: agrárgazdaságtan. 1973 óta levelező tag. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Agrárközgazdasági Tanszékének egyetemi tanára és dékánja.

Tudományos munkásságával a felszabadulás óta felnőtt marxista közgazdász nemzedék élvonalába emelkedett. A szakmai közvélemény az agrárközgazdasági elmélet kiváló művelőjeként tartja számon, aki egyúttal a szervezetkeztetpolitika tudományos megalapozásában is jelentős részt vállalt.

Első publikációi 1947-ben jelentek meg, amelyekben a földreform megvalósításával kialakuló új viszonyokat elemezte a mezőgazdaságban. Később a szocialista mezőgazdaságban, majd az egész élelmiszertermelésben kibontakozó változások, új folyamatok képezték kutatása tárgyát. E téren végzett munkássága széles körben elismert. Nagy szerepe volt a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek, elsősorban a termelőszövetkezetek belterjes és sokoldalú fejlesztése alapelveinek tisztázásában, a mechanizmus reform sajátos termelőszövetkezeti intézkedéseinek tudományos megalapozásában. Ebből a tárgykörből két könyve jelent meg a Kossuth Könyvkiadónál és több tudományos publikációja a Társadalmi Szemlében, valamint a Közgazdasági Szemlében és más folyóiratokban.

Az elsők között hívta fel a figyelmet a mezőgazdaság iparosodására, ennek gazdasági és társadalmi következményeire. Tudományos kutatásait az utóbbi években már ezekre a kérdésekre, főleg az élelmiszertermelésben kibontakozó integráció vizsgálatára összpontosította. Eredményeit a központi irányító szervek a gyakorlati munkában is hasznosították.

Kísérletet tett az agrár-ipari fejlődés törvényszerűségeinek a feltárására, illetve erre építve az élelmiszertermelés gazdaságtana tudományos alapjainak a lerakására. Ez a munkássága jelentős hazai és egyben nemzetközi érdeklődést keltett. „Bevezetés az élelmiszergazdaságtanba” című művét tankönyvként használják. Másik művét — amely egyúttal nívódíjban részesült — a Lengyel Népköztársaságban is kiadták. Az Akadémiai

Kiadó által angol nyelven megjelentetett könyve szintén széles körű érdeklődést és kedvező visszhangot váltott ki.

Határozott, jó szervező készségű, kezdeményező vezető. Tevékenységében az elmélet és a gyakorlat szorosan egybekapcsolódik. Kutatásaiban mindig azok az elméleti kérdések és feladatok álltak előtérben, amelyek egyúttal a legégetőbb gyakorlati problémák megoldását szolgálták.

Gyakorlati tevékenységével ezek megvalósítását közvetlenül is elősegítette. Ez azért vált lehetővé, mert hosszabb ideig dolgozott vezető beosztásban a központi irányító szervezetekben.

Hosszú ideje — megszakításokkal mintegy három évtizede — végez egyetemi oktató és nevelő munkát: dolgozott a Mezőgazdasági Akadémián, az Agrártudományi Egyetemen és a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen, ahol jelenleg is oktat. Számos egyetemi jegyzet szerzője, illetve társszerzője. Közülük jelentősebbek: „Agrárgazdaságtan”, „Agrárpolitika”, „Szövetkezeti politika”. Az egyetemi hallgatók tanításával egy időben a szakmai továbbképzésben és vezető-utánpótlás képzésben is részt vesz. Kezdetől fogva tevékenykedik a tudományos utánpótlás nevelésében és a tudományos minősítésben. Kilenc évig volt az agrárökonómiai szakbizottság elnöke, hat évig pedig a TMB tagja. Több aspiránsa sikeresen védett, közülük néhányan kiemelkedő eredményeket értek el.

Tudományos szervező és társadalmi tevékenysége ugyancsak széles körű. 1976 óta osztályelnök-helyettes az Akadémia IV. Osztályán. Az egyetemen is jelentős tudományos-szervezői munkát végez. Ezenkívül több tudományos, illetve társadalmi bizottság tagja vagy vezetője. Az akadémiai bizottságokon kívül jelentősebb társadalmi megbízatásai a következők: az OM Közgazdasági Szakbizottságának vezetője, a Közgazdasági Szemle és az Acta Oeconomica szerkesztőbizottságának tagja, a Szövetkezeti Tudományos Tanács és az agrárpolitikánk tudományos megalapozását szolgáló kutatásokat koordináló bizottság tagja.

Szocialista Munkáért Érdemérmeket kapott 1956-ban és 1959-ben. A Munka Érdemrend arany fokozatát 1969-ben nyerte el.

Ajánlók: Kurnik Ernő, Somos András, Tamássy István

Szent-Iványi Tamás

1920-ban született Szentivánlaborfalván. Szűkebb szakterülete: állatorvosi járványtan és mikrobiológia. 1973 óta levelező tag. Az Állatorvostudományi Egyetem Járványtani Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

Szent-Iványi Tamás az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezéssügyi Szervezetének (FAO) római központjában mint az állategészségügyi osztály helyettes vezetője szolgált 1970 és 1975 között. Adminisztratív feladatok mellett szervezte a fertőző állatbetegségek elleni programokat. Feladata volt ilyen projekteknek fejlődő országokban való elindítása, folyamatos szakmai irányítása és ellenőrzése. Szervezte az osztályhoz tartozó szakértő bizottságok (panelek) munkáját, szerkesztette kiadványaikat. 1973 és 1975 között, főként állatorvosi egyetemeken, Angliában, Franciaországban, Svájcban, az NSZK-ban, Olaszországban, továbbá hét közel- és távolkeleti, valamint latin-amerikai országban és az USA-ban meghívásra, virológiai és járványtani témákban számos előadást

tartott. Két évig a FAO központban az állatorvosi oktatás referense és a Központi Könyvtár Tanácsának tagja volt.

1975 novemberében történt hazatérése után folytatta korábbi kutatómunkáját az állatorvosi virológia és járványtan területén. 1976. július 1-én a járványtani tanszék vezetőjévé nevezték ki. Ebben a minőségében átvette a fertőző betegségek és a mikrobiológia oktatásának a vezetését, továbbá a tárgyakban a posztgraduális oktatásban a tanszékre eső feladatokat. Munkatársaival az elmúlt két évben négy jegyzetet adott ki a járványtan, a bakteriológia, a virológia és az immunológia egyetemi tananyagából. Az egyetem Könyvtári Tanácsának elnöke.

Kutatómunkájában főként a virológia és a vírus-ellenes immunitás területén dolgozik. Tanszéki munkatársaival, valamint az Állathigiéniai Tanszék és más intézetek szakembereivel olyan átfogó kutatótémán dolgoznak, amely a fiatal állatok vírusos légző- és emésztőszervi betegségeinek alap- és alkalmazott szintű virológiai, immunológiai és környezethigiéniai kérdéseire keres választ. A témában, hazai és külföldi szaklapokban több közleményt jelentettek meg, továbbiak közlés alatt vannak.

A Leopoldina Német Természettudományi Akadémia 1977-ben tagjává választotta. A Magyar Mikrobiológiai Társaság 1978-ban Manninger-emlékéremmel tüntette ki.

Tagja az MTA Állatorvostudományi Bizottságának, a MÉM Országos Állategészségügyi Tanácsának, a Magyar Mikrobiológiai Társaság vezetőségének és több külföldi és hazai szakfolyóirat szerkesztő bizottságának. Szent-Iványi Tamás levelező taggá választása és az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezéstudományi Szervezetben (FAO) betöltött központi irányító beosztásának lezárása óta (1975) igen nagy energiával és hozzáértéssel szervezi a vezetése alatt álló tanszék oktató és széles körű kutatómunkáját.

Kimagasló szaktekintélye az állatorvosi járványtannak és mikrobiológiának, aki nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi szakkörökben is nagy elismertségnek örvend.

Ajánlók: *Horn Arthur, Kovács Ferenc, Mészáros János*

Tamássy István

1924-ben, Kulán született. Szűkebb szakterülete: kertészeti növények nemesítése. 1973 óta levelező tag. A Kertészeti Egyetem Növényörökléstani és Növénynemesítési Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

Kutatási területe a kertészeti növények genetikai problémáinak feltárása és nemesítési módszereinek továbbfejlesztése, ezen belül elsősorban a kertészeti növények rezisztencia nemesítésével összefüggő genetikai és gyakorlati problémák vizsgálata. Foglalkozik a távoli hibridizáció genetikai és nemesítési kérdéseivel, új betegségekkel szemben ellenálló és jobb klimatikus rezisztenciával bíró gyümölcs- és szőlőfajták előállítására céljából. Eddig kilenc gyümölcs és két szőlőfajtája nyert állami elismerést, és 35 fajtajelöltje van az országos kísérletekben.

Az európai szőlőfajtákat *Vitis amurensis*-szel keresztezték és a BC₂ nemzedékben olyan fagy- és peronoszpóra ellenálló borszőlőket kaptak, melyek -25 °C-os teleket is minden károsodás nélkül elviselnek. E fajták ellenállnak a peronoszpóra és a Botrytis kártételének, de minőségük a hárslevelű fajtáéval azonos. E kutatások a magyarországi síkvidéki szőlőtermesztésben több százmillió forint nagyságrendű népgazdasági hasznot eredményezhetnek. Különösen két szőlőfajtája, a Kunbarát és a Kunleány mutat kiváló eredményt. A Kiskunhalasi Állami Gazdaságban a fagykár hatására az üzemi átlag 20 q volt. Az em-

ltett fajták viszont 150 q-t adtak. 1976-ban az Alföldön csak ezekből a fajtákból lehetett feljavítás nélkül natúr borokat előállítani, de kiváló alapanyagul szolgálnak a pezsgők gyártásához is.

Közép-ázsiai kajszibarack-fajták felhasználásával olyan új hibrideket állított elő, melyek hosszú nyugalmi állapotúak, nagy télállósággal rendelkeznek, és részleges gutaütés ellenállóak. Évről évre biztonsággal teremnek. A „Budapest” az első keresztezéssel előállított magyar kajszibarack fajta, mely nagy termőképességgé és kiváló konzervipari tulajdonságokkal is rendelkezik. Több új kajszibarack fajtajelölt elismerése folyamatban van, melyek nagyüzemi szaporítása Helvécián és Kiskunhalason megkezdődött. A fajtajelöltek az 1976–77–78-as évek fagykárjai idején is teljes termést adtak. Az általa előállított új rezisztens őszibarack-fajták közül eddig kettő részesült állami elismerésben.

Foglalkozik törpe, öntermékenyülő meggy előállításával is, melyek üzemi termelése megkezdődött és fajtaelismerésük folyamatban van. Az új fajták a moniliával szemben ellenállóak és bő termést adnak.

Az eróziós és a kopár karsztos területek hasznosítására munkatársaival nagy termőképességgé és fagyálló három új mandulafajtát állítottak elő. Termésük kiváló minőségű. E fajták 1973-ban az amszterdami nemzetközi kertészeti kiállításon bronz, a hamburgin pedig három aranyérmet nyertek.

Szilva és kőkény keresztezéséből olyan új szilvahibrideket állított elő, melyek fagy- és szárazságtűrésük mellett kiváló minőségű termést hoznak, de ellenállóak a vírusbetegségekkel szemben is. Szaporításuk üzemi méretekben is megkezdődött. A munkatársaival előállított korai csemegekukorica-fajta az egyik legkorábban érő az országban. A „Homok kincse” sárgadinnye-fajta a legkorábban termő, és kiváló minőségben a legtöbb termést adja.

Kutatásai kiterjednek az élő és vegetatív úton szaporított kertészeti növények indukált mutációs jelenségeinek vizsgálatára is. Az indukált mutánsokat új nemesítési alapanyagként használják a rezisztencia nemesítésben.

Munkatársaival a heterózis nemesítés zöldségfajtáknál alkalmazott továbbfejlesztésével is foglalkozik. E kísérletek során két zöldségfajtájuk részesült állami elismerésben.

MTA levelező tagjává történt megválasztása óta — munkatársaival előállított fajtajelöltek közül — egy alma- (1978), egy kajszibarack- (1973), egy őszibarack- (1973), egy mandula- (1976), három mogoró- (1973) és két szőlőfajta (1974, 1975) részesült előzetes állami fajtaelismerésben.

Eddig mintegy 80 tudományos publikációja jelent meg és ebből 30 idegen nyelven, külföldön. 1973 óta publikációinak száma 25, melyből nyolc idegen nyelvű.

Tudományszervező tevékenysége sokrétű és széles körű. 1976 óta az MTA Elnökségének tagja. 1977 óta az MTA Agrártudományok Osztályának elnöke. Elnöke a TMB Növénytermesztési Szakbizottságának és tagja a MÉM Szakoktatási és Tudományos Tanácsának, a Fajtaaminósító Tanács Kertészeti Szakbizottságának, az MTA Nemzetközi Kapcsolatok Bizottságának és az MTA Szociális Bizottságának. Felelős szerkesztője a KGST Mezőgazdasági Szemlének és főszerkesztője az MTA Agrártudományok Közleményeinek. Tagja a „Genetikai szabályozások mechanizmusa” c. témacsoport vezetőségének (bioreguláció). Koordinálja a hazánkban kialakuló kémiai szupermutagénekkel folyó mutációs genetikai és nemesítési kutatásokat. 1978-ban az MTA évi közgyűlésén „A mezőgazdaság és élelmiszeripar fejlesztése és a tudomány feladatai” címmel bevezető központi előadást tartott.

Nemzetközi tudományos tevékenysége szintén igen sokrétű. Tagja az Eucarpia-nak, a Nemzetközi Kertészeti Társaságnak, ezen belül a Nemzetközi Kajszibarack gutaütési Albizottságának. Részt vesz a KGST által szervezett és irányított heterózis problémakörön belül a zöldségnövények nemesítésével foglalkozó közös kutatómunkában. Részt vesz

az MTA és a Szovjetunió Akadémiája közötti kétoldalú együttműködésben. A SZUTA Kémiai-Fizikai Intézetének Mutációs-Genetikai Osztályával közös kutatásokat folytatnak a kémiai szupermutagének alkalmazására. Hasonlóan jó kapcsolatokkal rendelkezik a Leningrádi Össz-szövetségi Kutatóintézettel (VIR) mind módszertani kérdéseket, mind alapanyagcseréket illetően.

A Moszkvai Timirjazev Mezőgazdasági Akadémia tiszteletbeli doktora (1975) és a Lenin nevét viselő Szovjet Mezőgazdasági Tudományos Akadémia tiszteleti tagja (1978).

Ajánlók: Kozma Pál, Kurnik Ernő, Somos András

Orvosi Tudományok Osztálya

Knoll József

1925-ben, Kassán született. Szűkebb szakterülete: farmakológia. 1970 óta levelező tag. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszertani Intézetének igazgatója.

Tudományos munkássága levelező taggá történt választása óta:

1. Szelektív MAO-B enzimbénítő felfedezése. Kidolgozta a MAO-B enzim első és máig egyetlen szelektív bénítóját, az l-deprenilt. Jelenleg mintegy 50 európai, amerikai és japán laboratórium használja a vegyületet specifikus kutatási eszközként és az elmúlt évben két nemzetközi szimpózium (a Farmakológiai Világkongresszus szatellita szimpóziuma Strassbourghban és a Coll. Int. Neuro-Psychopharm. Deprenil kerekasztalkonferencia — Bécs) foglalkozott a vegyülettel. A vegyület antidepresszív hatása mellett hatékonynak bizonyult a Parkinson kór kezelésében, e célra Jumex néven hozza forgalomba a Chinoin Gyógyszergyár.

2. Új nem-kábító fájdalomcsillapító és gyulladásgátló vegyületcsalád felismerése és kimunkálása. Felfedezte a homopirimidazolok megfelelően szubsztituált származékainak speciális spektrumú analgetikus hatását. Az új vegyületcsalád első tagja Probon néven, gyógyszerként forgalomban van, további hatékonyabb analgetikus és gyulladásgátló tagjai e csoportnak klinikai kivizsgálás előtt állnak.

3. Az idomorfinek (új hatásspektrumú félszintetikus kábító fájdalomcsillapító vegyületcsalád felismerése és kimunkálása). Felismerte a 6-azidoizomorfin származékok új hatásspektrumú fájdalomcsillapító hatását és bizonyította, hogy e vegyületek között vannak az eddig ismert leghatékonyabb félszintetikus morfinszármazékok, melyek a legnagyobb disszociációt mutatják analgetikus hatás és dependencia kapacitás között. A nemzetközi érdeklődésre jellemző a VI. Nemzetközi Farmakológiai Kongresszusra (Helsinki, 1975) kért nagy előadás (invited lecture) az azidomorfinekről, továbbá az azidomorfinekkel foglalkozó több szimpózium (XXVI. Nemzetközi Fiziológus Kongresszus, New Delhi, 1975; az 1975. évi Nemzetközi Anasztéziológiai Kongresszus, Mexico-City). A vegyületcsalád több tagja a gyógyszerrel-válás stádiumában van.

4. A tanulás és memóriatárolás farmakológiájában elért új eredmények. Az általa kidolgozott V-111 jelzésű új feniletilamin-származék, mely speciális módon csökkenti az agyi szerotonin szintet és erőteljesen gátolja az agyi szerotonin és dopamin felvételét, tartós hatású tanulás-serkentőnek bizonyult állaton. Kutatásai alapján az V. Nemzetközi Farmakológiai Kongresszuson (San Francisco, 1972) ő volt az elnöke és szervezője a „Pharmacological agents on learning and memory” c. szimpóziumnak, és a V-111-et össze-

foglaló referátumra kérték fel a 6. Fulton szimpóziumon, amely a Nemzetközi Neurológiai Kongresszushoz (Barcelona, 1973) kapcsolódott.

5. Az adrenerg transzmisszió szelektív gátlási elvének felfedezése. 1976-ban felfedezte az angiohipotenzint, az emberi szérumnak eddig ismeretlen anyagát, mely szelektíven gátolja az adrenerg transzmissziót az érszövetben. Az angiohipotenzinnel kapcsolatos kutatásainak továbbfejlesztéseként arra a következtetésre jutott, hogy a szervezet lényeges funkciói a vérben keringő endogén anyagok által preszinaptikus mechanizmusokkal szabályozódnak. Ebből az elméletből kiindulva egy újabb szabályozó anyagot sikerült találnia a vérben, mely patkányon a táplálkozási központ rendkívül hatékony regulátorának bizonyult. Az emberi vérplazmából előállított és satietinnek nevezett anyag beadásával sikerült elérni, hogy a 96 órán át éheztetett patkányok a felkínált táplálékból semmit sem fogyasztanak.

Ezeknek az elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt rendkívül nagy jelentőségű kutatásoknak az eredményeit az 1977. évi Korányi emlékülésen tartott előadásában, valamint az ez évi Neuroscience Meetingen (Firenze) és a IV. Nemzetközi Catecholamine Kongresszuson (Asilomar, USA) ismertette.

Tudománypolitikai szervező munkájából kiemeljük a Klinikai Farmakológiai Hálózat megteremtését és továbbfejlesztését, a gyógyszeripar szelektív fejlesztésével kapcsolatos orvostudományi kutatási feladatok előkészítő munkálatait, a Magyar Farmakológiai Társaság I. és II. nemzetközi részvételű kongresszusának elnökeként (1971, 1974) és a III. kongresszus (1979) előkészítésében végzett szervező munkáját.

A gyógyszer-tanáraként évtizedek óta folytat oktatási tevékenységet a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen. 1965 óta immár 4. kiadásban megjelent tankönyve a hazai farmakológiai oktatás alapja és egyben a szakma egyetlen magyar nyelvű kézikönyve.

Ajánlók: *Gegesi Kiss Pál, Issekutz Béla, Stark Ervin*

Lapis Károly

1926-ban, Túrkevény született. Szűkebb szakterülete: kísérletes daganatkutatás, kísérletes rákkemoterápia, májbetegségek patológiája és ultrastrukturális kutatás. 1970 óta levelező tag. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem I. Kórbonctani Intézetének igazgatója.

Tudományos kutatása nagyjelentőségű eredményekhez vezetett. 1972–73-ban Durhamban (USA), a Duke Egyetemen J. W. Beard kiváló víruskutatóval dolgozott vendég-professzori minőségben. Ott, majd hazatérve az MC 29 tyúkleukosis vírusát tanulmányozta, és vizsgálta a májban a vírus hatására keletkezett tumorokat. A májban keletkezett tumorokat intézetének kutatóival transzplantálta. Munkásságukról hazai és külföldi folyóiratokban számtalan tudományos munkát írtak. Külföldi közleményei a legelőkelőbb folyóiratokban jelentek meg, ezek közül kiemelkedők az USA Cancer Researchben közreadott munkái, amelyek továbbvitelére kutatási segélyeket is adtak.

A felsoroltak mellett Lapis Károly intézetében az oktatást is lelkiismeretesen ellátta. Intézetének tagjait képezte, az intézetét jól felszerelte, de a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen is fontos feladatokat töltött be. Fáradhatatlanul vesz részt a tudományos társaságokban. Külföldi tudományos testületekkel kiépített kapcsolatai alapján

elősegítette, hogy munkatársai külföldi intézeteket látogassanak meg, részt vegyenek tudományos társaságok gyűlésein.

Sok téren van Lapis Károlynak kezdeményező szerepe. Miután a Magyar Tudományos Akadémia a hazai víruskutatás nem kielégítő mivoltát állapította meg, 1978-ban több munkatárssal könyvet szerkesztett az orvosi virológia aktuális kérdéseiről, ezzel is igazolva kitűnő szervezőképességét. Fáradhatatlan munkássága bel- és külföldi ismerőseinek példaképekül szolgál, intézetét sok vendég keresi fel.

Midőn a Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Osztályának meggyőződéssel ajánljuk figyelmébe, hogy Lapis Károlyt rendes tagjává válassza, biztosak vagyunk, hogy ernyedetlen munkásságával az Akadémiára is sok hasznot és dicsőséget fog hozni.

Ajánlók: Babics Antal, Baló József, Issekutz Béla, Kerpel-Fronius Ödön

Pálos Á. László

1912-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: haematológia, haemostasiológia. 1973 óta levelező tag. Az Orvostovábbképző Intézet I. Belgyógyászati Klinikájának igazgatója.

Pálos Á. László akadémiai levelező taggá történt választása óta változatlan intenzitással végez tudományos kutatómunkát. Az adott időponttól elért eredményei közül kiemelendő, hogy tanítványaival leírták az első kóros antithrombin-III molekulát, ami antithrombin-III Budapest néven került a világirodalomba. Nevéhez fűződik az INTER-KOZMOSZ támogatásával végzett kutatómunka kapcsán észlelt — hyperbaricus oxigén által kiváltott — disseminált intravasculáris alvadászavar, és feltűnést keltett az a három országra (Magyarország, Ausztria, Németország) kiterjedő kooperációs munka, mely igazolja, hogy a cholesterolin szegény zsiradék (margarin) hosszútartamú fogyasztása „hypocholesterinaemiás anaemiához” vezet. A megállapítás hazai vonatkozásban egyben gyakorlati gazdasági jelentőségű. A thrombosisok pathomechanizmusához visz közelebb annak igazolása, hogy a collagen, így az érfal collagenje is az anticoaguláns tulajdonságú heparint közömbösíti.

Tudományos, de egyben oktatási szempontból is jelentős a munkatársával írt: „Thromboembóliák és haemorrhagiás diathesisek” című monográfia, ami a hazai irodalomban hézgapótló mű, és részben ezért, részben számos egyéni állásfoglalása miatt 1975-ben nívódíjat kapott.

Nyolc éven át az Orvostovábbképző Intézet tudományos igazgató-, illetőleg rektorhelyettese volt. Ennek, az Intézetben korábban nem rendszeresített funkciónak feltételeit ő szervezte meg.

Közéleti, társadalmi tevékenysége tovább bővült. Számos hazai tudományos társaságban viselt tisztsége mellett a Korányi Sándor Társaság elnökévé választották. A Magyar Tudományos Akadémia elnökének megbízásából a „COSPAR” és a „Bányaegészségügyi- és Bányászati Ergonómiai Tudományos Bizottság” tagja.

A vezetése alatt álló klinika közismert jó hírnevéhez társul számos igen magasszintű továbbképző tanfolyam tekintélye.

Külön méltatást érdemel, hogy egyetemi tanári működése alatt iskolát alapított. A klinika tagjainak egyharmada tudományosan minősített, egy tanítványa már megvédte doktori értekezését, míg egy másik minősítése folyamatban van. A klinika tagjai-

nak egyharmada ösztöndíjként hosszabb időt töltött külföldön és közülük többen nemzetközi tekintélyre tettek szert. Ennek köszönhető, hogy ma tanítványaival intenzív kooperációs munkát végez a Szovjetunió, Anglia, Ausztria, Németország számos egyetemi, illetve kutatóintézetével.

Ajánlók: *Bálint Péter, Kerpel-Fronius Ödön*

Műszaki Tudományok Osztálya

Borbély Samu

1907-ben, Tordán született. Szűkebb szakterülete: alkalmazott matematika, különös tekintettel a hővezetési folyamatok és a ballisztikai problémák megoldásában használatos tudományterületre. 1946 óta levelező tag. A BME nyugalmazott egyetemi tanára.

Szakmai tevékenységét elsősorban a különböző felsőoktatási intézményekben végzett matematika oktatás jellemzi. Még tanulmányainak befejezése előtt a berlini Műszaki Egyetemen már olyan kiválóság mellett tevékenykedett, először gyakornokként, majd tanársegédként, mint Rothe professzor, majd ugyancsak a berlini Műszaki Egyetem Repüléselméleti Intézetében a repüléstechnika feladatainak matematikai megoldásain dolgozott.

Németországból hazatérve, 1941-től a kolozsvári Tudományegyetem intézeti tanára. 1945-től vezette a matematikai-geometriai tanszékcsoportot, ahonnan a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemre nevezték ki 1949-ben, a matematika tanszék vezetőjének. 1955-ben lett a Budapesti Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karán a Matematika Tanszék vezetője. Innen ment nyugdíjba, de előadásokat még ma is rendszeresen tart ugyanott.

A szakmában nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi szakkörök által elismert tekintélyét fémjelzi, hogy a magdeburgi Műszaki Egyetem 1960-ban meghívta a Matematikai Intézet igazgató-tanárának, és azzal a feladattal bízta meg, hogy a mérnökképzés általános és különleges céljait szolgáló matematika oktatás formai és tartalmi feladatait dolgozza ki. E munkakörben dolgozott 1964-ig.

Tevékenységének mindenkori célja volt a műszaki szakemberképzés matematika oktatásának szolgálata, hogy az a lehető legnagyobb mértékben segítse a műszaki alkalmazást. Nagy része van abban, hogy ez a szemlélet a mérnökképzésben kialakult és nemcsak ő, hanem tanítványai is — akik között akadémiai levelező tag, több tudományok doktora és egyetemi tanár is van — az alkalmazott matematika elismert hazai művelői és élenjárói. Külön említésre méltó az, hogy tanítványai közül többen nemcsak matematika, hanem más (mechanika, áramlástan stb.) tanszékeknek is a vezetőivé váltak, igazolva állandó törekvését, hogy az alkalmazott matematika segítségével a műszaki tudományok sokkal eredményesebbek.

Tudományos munkássága teljesen összefonódik szakmai jellemzésével. Mégis kiemelkedik abból az, amit a repüléstechnikában, illetve ballisztikában, de különösen a hővezetési műszaki feladatainak megoldásait szolgáló tevékenysége során elért. A fémtechnológiában a hőkezelés az egyik tulajdonság meghatározó művelet, melynek eredményességét a hevítés sebessége, az elért hőmérséklet és hőtartási idő, a lehűtési körülmények minél jobb kézben tartása szabja meg. A hővezetési differenciálegyenletek különböző feltételek melletti megoldásával a gyakorló szakemberek kezébe olyan eszközt adott, melynek se-

gítségével a népgazdaság számára is fontos feladatok a korábbiakhoz képest jobban megoldhatók, és olyan méretű darabok megmunkálására is kiterjeszthetők, melyekre korábban — adott eszközök mellett — nem volt lehetőség. E tudományterületen számos dolgot a tanítványai is közöltek. Említett tevékenységét hazai és külföldi folyóiratokban közzétett munkái, valamint konferenciákon és tudományos vitákon tartott előadásai foglalják össze.

Az MTA levelező tagjaként a Műszaki Tudományok Osztályának, valamint az Osztály keretében működő Gépészeti és Kohászati Tudományok Szakcsoportnak a tagja. Tevékenyen részt vesz a tudományos minősítési eljárásoknak az Akadémiára eső véleményező munkában, ahol különösen kitűnik a vélemény kialakítását döntően megszabó, mindig tárgyilagos, minden részletre kiterjedő alapossága. Amíg aktív tagja volt a BME Gépész-kari tanári testületének, a Tudományos Bizottság tagjaként elenjárója volt a Bizottságon keresztül a kar tudományos munkáját irányító tevékenységnek.

Ajánlók: *Bogárdi János, Lévai András, Prohászka János*

Gábor László

1910-ben, Debrecenben született. Szűkebb szakterülete: épületszerkeztan, épületszerkezetek tervezésének elmélete, épületfizika, építészeti tervezés. 1973 óta levelező tag. A BME Építész-mérnöki Karán az Épületek Szerkezetei, Berendezései Intézet igazgatója, az Épületszerkezeti Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára.

Az alkotó építész pályát cserélte fel a pedagógus tudóséval. Az 1932–44 években a körülmények szorításában más nevében hoz létre önálló építészeti műveket. Saját nevével publikált sikertű építészeti alkotása az első nagy debreceni bérház és a felszabadulás után, társszerzőkkel együtt tervezett mai pártszékház.

Az építészeti gyakorlatban is a problémákban elmélyedő, analitikus szemléletű tudósnak bizonyul, aminthogy széles körű humán műveltsége alapján rendre, szintézisre törő építészeti szemlélettel közelíti meg tudományos feladatait is. A hazai épületszerkeztant — amely a felszabadulás előtti viszonyoknak megfelelően alig volt több, mint a piac kínálta szerkezetek pusztá leírása — objektív kritériumokra alapozott tudománnyá fejleszti. Szisztematikus munkával kiépíti a kapcsolatokat az épületszerkezetek tervezéséhez, fejlesztéséhez támpontokat adó természettudományokkal, épületfizikai diszciplínákkal. A rendelkezésre álló anyagi erőkből kísérleti bázist teremt az épületszerkezetek épületfizikai szemléletű oknyomozó vizsgálatához. Az épületfizikai—épületgépészeti—épületszerkezeti problémák együttes kezelésével valójában interdiszciplináris szemléletű új kutatási irányt tár fel.

Építészeti tapasztalatai, szemlélete, alkotó vénája megóvják attól, hogy az intézetében irányításával folyó megoly jelentős kutatásokat pusztán szűk értelemben vett technikai-technológiai szemszögből értékelje; az épületszerkezetekkel az épületek kedvéért, az épületekkel, az építészeti környezettel az igazabb és a szebb emberi élet megteremtése érdekében foglalkozik. Az épületszerkezet-tudományt a szerkezettervezés, épülettervezés eszközeinek tekinti és humán-alkotó szemlélettel műveli.

Alkotói igényességének, oknyomozó szenvedélyének és rendszerteremtő logikájának plasztikus példája a négy kötetre tervezett Épületszerkeztan, amelynek harmadik kötete 1972-ben jelent meg, negyedik kötete sajtó alatt van. A mű széles körben — külföl-

dön is — méltán keltette fel a szűk értelemben vett szakmai közvélemény és a gyakorló építészek széles körének érdeklődését. Kitüntetett figyelmet érdemel a sokágú, sokrétű, szakok, szakiparok széles skálája részére tudományos háttérrel képező terület összefogása egyetlen szerves és logikus felépítésű rendszerré, ami példátlan teljesítmény a szakma irodalmában — a rendszerezésben oly kitűnő németeknek sincs hasonló teljességű épületszerkeztanuk.

Az utolsó években kutatásaival a nagyipari jellegű építés tudományos problémái felé fordul: a gyártott szerkezeti elemek méretei megválogatásával, koordinálásával, a méret-tűrés, a szerkezeti rendszerek optimum értékeinek elektronikus számítógépes, matematikai megközelítésével foglalkozik. Ezekről az új kutatásairól akadémiai felolvasó ülésen számolt be.

Igen sokoldalú tudománypolitikai tevékenységét nagy aktivitás és céltudatosság jellemzi. Elnöke az MTA Építészettudományi Bizottságának, a TMB Építészeti és Közlekedéstudományi Szakbizottságának, a METESZ vezetőségi tagja, az ÉVM Műszaki Fejlesztési tanácsának tagja, az Építés-Építészettudomány szerkesztőbizottságának tagja, rendszeresen részt vesz az OMFB, a TIT és az Iparterv keretén belüli bizottságok, tervtanácsok munkájában.

Ajánlók: *Bogárdi János, Kézdi Árpád, Major Máté, Szabó János*

Szabó János

1920-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: mérnöki szerkezetek mechanikája, szerkezetek számítási elmélete. 1970 óta levelező tag. Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium államtitkára.

Nemzetközileg is elismert munkát fejtett ki a műszaki mechanika tudomány területein. A kétneműtű mechanikai feladatokra vonatkozó mátrixegyenletét több hazai és külföldi dolgozat, kandidátusi és doktori értekezés sikeresen alkalmazta és továbbfejlesztette. Kidolgozta a rúdszerkezetek általános vizsgálatát tömören összefoglaló állapotváltozási mátrix differenciál egyenletét. Elméleti vizsgálatai módszertani alapul szolgálnak a szerkezetek merevségi minősítésére és számítási algoritmusok egységesítésére. Különösen figyelemre méltóak az általános érvényű egyenlet nagy elmozdulásokat szenvedő szerkezetekre vonatkozó alkalmazása terén végzett kutatásai. Itt különösen a stabilitás hatására és a rúdszerkezetek kritikus állapoton túli viselkedésére vonatkozó kutatásai voltak iskolateremtő hatásúak.

A rúdszerkezetek általános egyenletének egyik közvetlen alkalmazásaként feltárta és kidolgozta a kötélhálók és függesztett tartók elméleti összefüggéseit és viselkedésük numerikus meghatározását szolgáló algoritmus-rendszerét.

Az elmúlt tíz esztendőben fokozódó mértékben vesz részt az építésüggyel kapcsolatos gazdaságpolitikai kérdések elemzésében, megoldásában. Kiemelkedő szerepet visz az építés iparosításának előkészítésében, szervezésében és végrehajtásában. Kidolgozta és szervezte az iparosított lakásépítés fejlett módszereinek átvételét és adaptálását. Elméletileg és gyakorlatilag feltárta az építőipari technológiai váltás fogalmát, feltétel-rendszerét, és azt a komplex könnyűszerkezetes építési mód bevezetésében érvényesítette, majd a rendszerszerű építés előkészítésében gyakorlattá tette. Jelentős hatást gyakorolt a kutató-fejlesztő szakemberek szemléletváltozására. Részes a legmagasabb szintű gazdaságpolitikai döntéseket megalapozó elemző munkának.

Tudományos munkásságát közel 90, magyar és külföldi szaklapban megjelent dolgozatban, számos hazai és külföldön megtartott előadás-, illetve előadássorozatban, egyetemi, illetve mérnöktovábbképzési jegyzetben és két monográfiában foglalta össze.

A Budapesti Műszaki Egyetemen — ahol korábban már meghívott előadó volt — 24 éve tanít, adjunktusi, docensi, majd professzori beosztásban. Előadói és oktatói feladatait 10 éve egyéb irányú kötelezettségei mellett, társadalmi munkaként látja el.

Szakmai munkássága és magas állami megbízásai mellett igen széles körű tudományos-politikai és szervezési tevékenységet fejt ki. Főtítkára, társelnöke, illetve elnökségi tagja volt a Közlekedéstudományi Egyesületnek és jelenleg az Építőipari Tudományos Egyesületnek. Elnökhelyettese az MTA Műszaki Tudományok Osztályának és emellett a Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság több bizottságában, valamint nemzetközi egyesületekben aktív munkát végez, illetve vezetői tisztséget tölt be. Elnöke az IUTAM (Eln. és Alkalmazott Mechanika Nemzetközi Unió) Magyar Nemzeti Bizottságának.

Ajánlók: *Bogárdi János, Gábor László, Kézdi Árpád, Major Máté*

Vámos Tibor

1926-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: automatika, számítástechnika. 1973 óta levelező tag. Az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézetének igazgatója.

Vámos Tibor jelenleg a számítástechnika- és automatizálás szakterületén elsősorban tárgy- és alakfelismeréssel, robotirányítással, mesterséges intelligencia kutatásokkal foglalkozik, ugyanakkor széles területen irányítja a SZTAKI tudományos tevékenységét. E tárgykörökben széles körű nemzetközi visszhangot és elismerést váltott ki. Az irányításával folytatott kutatások jelentős népgazdasági hasznout eredményeztek és kialakítottak egy magasszintű tudományos iskolát az automatika és a műszaki számítástechnika területén.

Levelező taggá való választása óta elsősorban „Industrial objects and machine part recognition”. (In: prof. K. S. Fu: „Applications of Syntactic Pattern Recognition”. Springer Verlag, Heidelberg, 1977 Communication and Cybernetics, 14. 1977.) c. könyvét látjuk kiemelendőnek, továbbá előadásait, amelyeket az IFAC VII. Kongresszusán (központi előadás) tartott a mesterséges intelligencia és az automatikus szabályozás problémáiról, valamint a SZUTA Leningrádi Számítóközpontjának meghívására alakfelismerési és robotirányítási kutatásokról, továbbá a Purdue Egyetem (Lafayette, USA, 1978.) meghívására CAD-CAM Process Project in Hungary (Computers and Advanced Automation) címen.

Szakmai-tudományos helyzetét jól mutatja, hogy az IFAC-nak jelenleg első alelnöke (az elnök japán) és a jelenlegi megbízási fázis után Vámos Tibor lesz az IFAC elnöke. Rendszeres meghívásokat kap előadások tartására a világ minden tájáról.

A SZTAKI által végzett kutatások, amelyeket Vámos Tibor irányít, magasszintűek és nemzetközileg elismert kutatások, és közvetlen műszaki célok megvalósítására irányulnak.

Vámos Tibor széles körű tudományos közéleti funkciókat lát el, így az IFAC első alelnöke és az MNB elnöke, a Neumann János Számítógéptudományi Társaság elnöke, a

MTESZ országos elnökségi tagja, az IAPR (International Association for Pattern Recognition) tagja, az IEEE tagja (senior member, fellow-vá jelölés folyamatban), az MTA „A számítástechnika és alkalmazása” c. főirány Koordináló Tanácsának elnöke stb.

1973 óta 12 publikációja jelent meg Magyarországon és külföldön, továbbá nyolc előadást tartott külföldi és nyolc előadást hazai kongresszusokon.

Mind tudományos, mind tudományszervezői és aktív közéleti tevékenysége alapján javasoljuk, hogy Vámos Tibort válassza az Akadémia rendes tagjai sorába.

Ajánlók: *Gesztai P. Ottó, Kovács K. Pál, Vajda György*

Kémiai Tudományok Osztálya

Beck Mihály

1929-ben, Szőregen született. Szakterülete: fizikai kémia koordinációs kémia. 1973 óta levelező tag. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Fizikai Kémiai Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

1976 óta a Kémiai Tudományok Osztályának elnöke. Számos nemzetközi és hazai bizottság tisztségviselője és tagja. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Fizikai Kémiai Tanszékének vezetője. Főszerkesztője és szerkesztőbizottsági tagja több hazai és nemzetközi folyóiratnak.

Tudományos tevékenységét nagy invenció jellemzi. A debreceni egyetemen 10 éves működése során iskolát teremtett, ahol több hazai és külföldi kutató vett már részt a munkában, és sajátított el módszereket. Levelező taggá választása óta 64 közleménye jelent meg hazai és külföldi folyóiratokban és számos külföldi egyetemen és konferencián volt meghívott előadó.

Beck Mihály tudományos tevékenységére a nemzetközi közvélemény reakciója egyértelműen kimagasló. Munkáját számosan használják fel további tudományos munkák forrásaként.

Beck Mihály tudományos tevékenységét az invenció mellett, nagymértékben jellemzi a tudományos kritika az eredmények értékelésében, s ez biztosítja munkásságának kimagasló színvonalát. Ilyen értelemben fejt ki munkáját a IUPAC egyensúlyi adatok bizottságában is, és ez a kritikai érzék és az ehhez párosuló tudomány-etikai világos állásfoglalása készítette arra, hogy tudományos tevékenysége mellett foglalkozzon azokkal a káros hatásokkal, amelyeket az áltudomány — ez a tudomány-fejlődést mindig kísérő jelenség, mely azonban a tudomány méretnövekedésével együtt szintén tovább nőtt — a mai tudományos életünkben okoz.

Tudományos tevékenységének fő területe a komplex kémia. Ezen belül számos irányban dolgozott, jelentős vizsgálatokat végzett munkatársaival együtt a külső szféra komplexek területén, a vegyes ligandum komplexek témakörében, a komplexek reakcióinak kinetikai vizsgálata területén, s ezen keresztül a homogén oldatkatalízis kérdését is új oldalakról közelítette meg. Különösen érdekes és jövőbe mutató Beck Mihály újabb irányú érdeklődése, a prebiotikus koordinációs kémia területén megkezdett munkája.

Mint a Kémiai Osztály elnöke az osztály munkáját kiválóan vezeti.

Beck Mihály lev. tag tudományos munkáját, tudományszervező tevékenységét, emberi habitusát tekintve egyaránt olyan tagja a magyar társadalomnak, aki a magyar tudomány hírét öregbíti, a tudományfejlődést segíti, és így érdemes arra, hogy az Akadémia rendes tagjai sorába válassza.

Ajánlók: *Lengyel Béla, Márta Ferenc, Pungor Ernő, Szabó Zoltán*

Tétényi Pál

1929-ben, Budapesten született. Szakterülete: fizikai kémia, magkémia, reakciókinetika. 1970 óta levelező tag. A Tudománypolitikai Bizottság titkára.

Tétényi Pál a modern katalíziskutatás egyik kimagasló egyéniségének, néhai Balandin szovjet akadémikusnak volt a tanítványa. Tudományos munkásságát az ő hagyományaira építve kezdte meg, de azóta az Izotópiatézetben — annak megalakulása óta —, maga köré gyűjtött munkatársait olyan tudományos iskolává kovácsolta össze, amely ezeken a hagyományokon túllépve, nemcsak bekapcsolódott a legkorszerűbb irányzatokba, hanem elért eredményei alapján nemzetközi elismerésnek örvend. Ezt tanúsítja a nyomtatásban megjelent cikkeikre mind sűrűbben történő hivatkozás (ez idő szerint mintegy 300) és részletesen hivatkoztak Tétényi munkáira a szakterület kiemelkedő összefoglaló kiadványában, az *Advances in Catalysis*-ben.

Kutatásainak szűkebb területe a szénhidrogén-vegyületek fémekkel katalizált átalakulásainak tanulmányozása, amelyen az általa irányított munkák átfogó, jól átgondolt koncepció alapján folynak. Kiterjednek különböző, és különböző formában előállított fémek viselkedésének összehasonlító vizsgálatára; annak megállapítására, hogy a kémiai átalakulást bevezető kemisorpció milyen természetű (ebben a vonatkozásban jelentős eredmény volt annak kimutatása, hogy ez a folyamat egyes esetekben endoterm is lehet, amit korábban egyes kutatók sejtettek ugyan, de bizonyítani Tétényiéknek sikerült); ez határozza-e meg a végtermékké történő átalakulás sebességét vagy pedig az adszorbeált állapotban végbemenő kémiai reakció; milyen tényezőktől függ, hogy milyen termékek keletkeznek stb. Végeredményben a kutatások a fémek felületén végbemenő, a gyakorlat számára is fontos szénhidrogén-reakciók mechanizmusának a felderítését célozzák, és ez már több esetben eddig is meggyőzően sikerült. — Az eddig összesen megjelent 119 ki-mondottan tudományos publikációjának több mint a fele 1970-ben történt levelező taggá választása óta jelent meg. A közlemények túlnyomó többsége idegen nyelvű, közel fele külföldi, illetve belföldön kiadott nemzetközi folyóiratokban jelent meg. Rendszeresen jelennek meg közleményei a *Journal of Catalysis*-ben, a *Zeitschrift für Physikalische Chemie*-ben. Közleményei jelentek meg a *Faraday Transactions*-ban, a *Dokladi Akademii Nauk*-ban, és a *Nature*-ben is publikált. Munkatársaival együtt könyve jelent meg a „Kémia újabb eredményei” sorozatban, és összefoglaló fejezetet írt a *Surface and Defect Properties of Solids V.* kötete számára, amely az angol *Chemical Society* kiadásában jelent meg 1976-ban.

Előadást tartott a Nemzetközi Katalízis Kongresszus 1964 óta megrendezett valamennyi ülészakán (levelező taggá választása óta 1972-ben és 1976-ban) és más külföldi konferenciákon, illetve szimpóziumokon (SZU, NDK, Svédország). Magyarországon az MTA 1976. évi közgyűlése alkalmával rendezett osztályülésen, és egyéb akadémiai rendezvényeken tartott előadásokat.

Az irányítása alatt folyó katalíziskutatások keretében az elmúlt években két akadémiai doktori, egy kandidátusi és számos egyetemi doktori értekezés készült.

1972 óta tagja az International Congress of Catalysis tanácsának, szerkesztőbizottsági tagja a Reaction Kinetics and Catalysis Letters, Acta Chimica Academiae Scientiarum Hungaricae, International Journal of Applied Radiation and Isotopes, Isotopenpraxis, Atomic Energy Reviews folyóiratoknak.

Levelező taggá választásával egyidőben, az Akadémia 1970. évi közgyűlésének javaslata alapján, Tétényi Pált az Akadémia főtitkárhelyettesévé nevezték ki. Ezt a munkakört az 1975. évi közgyűlésig látta el, elismert hozzáértéssel. Saját kérésére történt felmentésével egyidőben a közgyűlés beválasztotta az Akadémia elnökségébe, amelynek azóta is tagja.

Alapításától 1970-ig, majd 1975-től 1977-ig az MTA Izotópiintézetének volt az igazgatója. 1977. szept. 1-től a Tudománypolitikai Bizottság titkára, azóta az Izotópiintézetben tudományos tanácsadóként működik, tagja az intézet igazgató tanácsának, és továbbá irányítja az intézetben folyó katalitikus kutatásokat.

1971-től 1978-ig az Országos Atomenergia Bizottság elnökhelyettese volt, jelenleg a bizottság tagja. 1970 óta tagja az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottságnak.

1975 óta vezeti a szocialista akadémiai közötti Reakciókinetikai és Katalízis multilaterális együttműködés magyar tagozatát, 1975–77-ben a petrokkémiai kutatási főirány akadémiai koordináló tanácsának elnöke volt.

Az Akadémia elnökségének megbízásából több munka elvégzését irányította.

A fentiekből kitűnően Tétényi Pál tudományos és tudományszervezési működése kiemelkedő, és véleményünk szerint mindenképpen érdemessé teszi arra, hogy a közgyűlés az Akadémia rendes tagjává válassza.

Ajánlók: Holló János, Pungor Ernő, Schay Géza

Biológiai Tudományok Osztálya

Ádám György

1922-ben, Nagyváradon született. Szűkebb szakterülete: ember- és állatélettan, pszichofiziológia. 1970 óta levelező tag. Az ELTE Összehasonlító Élettani Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

Ádám György egyetemi tanulmányait Kolozsváron kezdte és 1949-ben Budapesten szerzett orvosdoktori oklevelet. Egy évig kórházi orvosként működött, majd 1950-től 1966-ig — háromévi megszakítással — a budapesti Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetében dolgozott. Három évig (1952–1955) aspiráns volt a leningrádi Pavlov Intézetben, 1955-ben ott védte meg kandidátusi értekezését. Az orvosegyetemi Élettani Intézetben idegéletteni munkacsoportot szervezett és vezetett, 1965-ben nyerte el a biológiai tudományok doktora fokozatot. 1966-ban nevezték ki egyetemi tanárnak az ELTE Természettudományi Karára, 1967 óta az általa alapított Összehasonlító Élettani Tanszék vezetője. 1970-ben az MTA levelező tagja lett.

Tudományos kutatási tevékenysége 1970 óta:

Tovább folytatta az elemi tanulási jelenségek és az emlékezetéről agyi mechanizmusok terén az előző években megkezdett kutatásait. Az általa javasolt agyi elektromos ta-

nulási modellt — a feltételes kiváltott potenciált — izolált emlős agykéregszeleten, valamint puhatestűek agyi dúcaiban is nyomon követte, a memória-rögzítés több részjelenségét sikerült tisztázni.

Tovább mélyítette kutatásait régebbi érdeklődési területén, a zsigeri érzőrendszerek magasabb agyi funkciókra gyakorolt befolyásának elemzése terén is. Tisztázta a viszceroceptív hatások küszöb-viszonyait. A zsigeri érzőimpulzusok intenzitás kontinuumának mentén, egymástól jól elhatárolható viselkedési mintázatokat mutatott ki.

A tanszéken általa kezdeményezett kutatások eredményei nyomán tisztázódott a tudati határállapotok (szubszenzoros folyamatok, alvás, hipnózis) pszichofiziológiai hátterének számos összefüggése.

1970—1978 között újabb 40 közleményt, illetve hat könyvrészletet és könyvet publikált. Munkássága jelentős nemzetközi visszhangot és elismerést keltett. Az elmúlt nyolc esztendőben meghívott előadóként szerepelt az Egyesült Államok hat egyetemén (1972), a Mexico Cityben rendezett viszcerális tanulási konferencián (1973), a New Delhi-i Nemzetközi Élettani Kongresszuson (1974), a Moszkvai Állami Egyetem „Funkcionális állapotok” szimpóziumán (1977), a Leningrádi Állami Egyetem „Tanulás és emlékezés” szimpóziumán (1978) stb.

A Leningrádi Állami Egyetem Tanácsa 1975-ben „honoris causa” doktorává választotta. Tagja az International Brain Research Organization-nak, az Association des Physiologistes-nek, az amerikai Pavlovian Society-nek stb.

Közéleti, oktatás- és tudományszervezési tevékenysége 1970 óta:

1970—1972 között, tanszékvezetői munkája mellett, az MTA Pszichológiai Intézete igazgatójaként is működött. 1972-től 1978-ig, két cikluson át az ELTE rektorának funkcióját töltötte be. 1972—1977 között választott tagja volt az MTA Elnökségének. 1978. decembere óta a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat országos elnöke.

Jelenleg is számos tudományos bizottság elnöke, illetve vezetőségi tagja. Elnöke az MTA Pszichológiai, valamint Neurobiológiai Bizottságának, a Magyar Pszichológiai Szemle szerkesztőbizottságának. Elnökségi tagja a Magyar Élettani Társaságnak.

1972-ben és 1978-ban a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetésben részesült.

Ajánlók: Ernst Jenő, Tigyi József

Kaszab Zoltán

1915-ben, Farnoson született. Szűkebb szakterülete: zoológia. 1967 óta levelező tag. A Természettudományi Múzeum főigazgatója.

A levelező taggá választása óta eltelt 11 év alatt tudományos munkássága példamutató gazdagsággal ívelt felfelé. Tematikai szempontból a kutatások három csoportba oszthatók:

1. A lauráziai eredetű sivatagi faunák faunogenetikai összefüggései. Ebben az irányban részben feltáró, részben feldolgozó és szintetizáló munkát végzett. Különösen kiemelkedők a mongóliai faunával kapcsolatos kutatások. A hat saját expedíció közel félmillió állatanyagának jelentős részét feldolgozta vagy feldolgoztatta. A világviszonylatban is egyedülálló szintézis befejezéshez közeledik. Méreteit érzékelteti, hogy az analitikus feldolgozásban 21 ország mintegy 200 specialistája vett részt, és a részeredmények 430 publikációban jelentek meg. A tudományos munka értékét mégsem ezek a mennyiségi adatok, hanem a sivatagi fauna egyedülállóan teljes, genetikus szintézise jelzi. Ezt a

munkát egészíti ki egy faunogenetikailag igen fontos terület: Afganisztán Tenebrionidáinak feldolgozása. A közel 20 íves könyvben megjelent monográfia első szintézise e témának.

2. A kontinentális drift tükrében különös jelentőséget kaptak Kaszab Zoltán pacifikus faunával kapcsolatos vizsgálatai. Ma még nem teljesen tisztázott a Laurasia és Gondwana érintkezési területe a pacifikus régió északi részén, a pápua felgyűrődés vonalában. Úgy tűnik, hogy az új geofizikai tények tükrében az egész Wallace-kérdést át kell dolgozni, és faunogenetikai alapon újraértékelni. Ebben az irányban tett igen fontos első lépés az a hatalmas, 200 oldalas monográfia, amely a pápua biogeográfiai régió Strongyliinát dolgozta fel. Ez a könyv első kötete egy ötkötetre tervezett monográfiának, és jelentőségét az bizonyítja, hogy a Pacific Insects Monographs sorozatban soronkívül publikálták Honoluluban. Területileg távolabb fekvő, de ugyancsak a Gondwana-probléma fontos kérdését: az ősi elemek felfelé sugárzását vizsgálja a Galapagos-szigetek és Ecuador Tenebrionida faunájáról készült terjedelmesebb munkája. Ezek a könyvek és a hozzájuk kapcsolódó folyóirat-publikációk világviszonylatban is előkelő helyet biztosítanak a szerzőnek a Gondwana-elemek biogeográfiai értékelésében.

3. Bízást első helyen említhettük volna azt a munkásságot, amelyet a magyar faunakutatás, nemzeti parkjaink, természetvédelmi területeink kutatásában és feldolgozásában végez, mint a „Magyarország állatvilága” akadémiai kiadványsorozat főszerkesztője és egyik legszorgalmasabb szerzője. Az elmúlt 11 évben a sorozat három önálló egységét írta meg, közöttük egy vaskos kötetet kitevő könyvet a Cerambycidaokról.

Az elmondottakon túl arra is maradt ideje, hogy a „Die Käfer Mitteleuropas” sorozatban a Heteromera családsorozatot 200 oldal terjedelemben, a „Bogarak” részt az „Állathatározó”-ban 240 oldal terjedelemben megírja, s ezzel a felsőoktatásnak külföldön és itthon segítségére legyen.

Utánózhatatlan szervezőmunka, az alkotásra szánt idő tökéletes kihasználása az, ami Kaszab Zoltánnak a Természettudományi Múzeum főigazgatói munkája mellett lehetővé tette, hogy 52. és 63. életéve között ilyen gazdag szellemi aratást végezzen. Ennek a 11 évek eredményei nemcsak mennyiségi, de főképpen minőségi tekintetben életműnek is elegendők lennének. Így értékeli tudományos munkásságát a nemzetközi tudomány objektív mércéje is. 1969 és 1978 között tiszteleti tagjává választotta az Össz-szövetségi Szovjet, a Jugoszláv, a Csehszlovák, a Belga Királyi Entomológiai Társaság, a Párizsi Múzeum (Museum National d'Histoire Naturelle), a honolulu-i Bernice Bishop Museum; míg Mongóliában végzett úttörő kutatásaiért 1972-ben a Mongol Forradalmi Emlékérem kitüntetésben részesült. Hazai elismerései között a Munka Érdemrend arany-fokozata (1975), a Frivaldszky Imre Emlékérem arany-fokozata (1969), Akadémiai nívódíj (1969), a Magyar Rádió és Televízió nívódíja (1977, „A Gobi állatvilága” című természetfilmért) emelhetők ki.

Levelező tagsága óta publikált tudományos munkássága 96 önálló egységet ölel fel. Ebből könyv vagy könyvrészlet kilenc.

Az elmondottak alapján biztosak vagyunk abban, hogy Kaszab Zoltán rendes taggá való választásával Akadémiánk egy erre a megtiszteltetésre kiemelkedően méltó, nagy hazai és nemzetközi tekintélynek örvendő, példamutatóan alkotó személlyel gazdagodik.

Ajánlók: Balogh János, Straub F. Brunó, Zólyomi Bálint

1923-ban, Nagyváradon született. Szűkebb szakterülete: enzimek szerkezete és működése. 1967 óta levelező tag. Az MTA Szegedi Biológiai Központja Enzimológiai Intézetének tudományos tanácsadója.

Szabolcsi Gertrúd a magyar tudományos élet kiemelkedő alakja, mind a biokémia aktív művelése, mind a tudományszervezés területén.

Közvetlen szakmai munkássága során, levelező taggá választása óta továbbfejlesztette eredeti elgondolását, mely szerint az enzimek működése az enzimfehérje szerkezetének dinamikus állapotával érthető meg. Az elmúlt tíz év igazolta Szabolcsi Gertrúd elképzeléseit, amelyeket már akkor kifejtett (és kísérletileg alátámasztott), amikor a fehérjeszerkezet röntgendiffrakciós-analízise alapján, a pontosan körülhatárolható merev aktív centrum felfogás volt az uralkodó. Elsősorban a glikolízis két kulczenzimének kémiai módosítása útján mutatta ki, hogy az aktív centrum működése hogyan függ össze a fehérjeszerkezet egészével. Az aldoláz limitált proteolízise segítségével más oldalról bizonyította az enyhe behatásokra bekövetkező konformációváltozásokat és azok szerepét. E munka egyben az aldoláz szerkezetének megállapításához is jelentősen hozzájárult. Ez volt az első eset egy oligomer fehérje részleges megbontására, és a proteolízisnek mint módszernek az elegység-kölcsönhatások vizsgálatában való felhasználására. Ezen eredmények elismeréseképpen munkatársaival Állami Díjban részesült.

Az elmúlt évek során kutatásait egy elvileg is új területre terjesztette ki. A vizsgált, alapvető probléma az, hogy *in vivo* az „oldható” (illetve „oldhatónak” hitt) enzimek egymáshoz való kapcsolódása miképpen befolyásolja az enzimműködést. A kérdés megoldásához ötletes, eredeti modell-rendszert alkalmaznak, amennyiben a vörösvértest-membrán enyhén hipotóniás körülmények között molekulaszűrőként való viselkedését használják a glikolitikus enzimek sejten belüli lokalizációjának meghatározására. A kísérletek arra utalnak, hogy a glikolitikus enzimek *in vivo* kapcsolatosan működnek.

Ki kell emelni Szabolcsi Gertrúd iskolateremtő munkásságát. Fiatal munkatársai közül többen szereztek tudományos fokozatot, publikációs listája pedig világosan jelzi a multidiszciplináris team-munkát.

Szabolcsi Gertrúd igen jó oktató. Nagy súlyt helyezett az ifjúság tanítására és nevelésére az egyetemi oktatás területén is. A TMB-ben és az Akadémia különböző bizottságaiban való értékes közreműködése közismert. Nemzetközi kapcsolatai is igen jók. A külföldi kongresszusoknak, szimpóziumoknak rendszeres, meghívott előadója. Nemzetközi tudományos és tudományszervező tevékenysége a magyar tudományos élet szempontjából is jelentős.

Mindezek alapján őszinte meggyőződéssel javasoljuk Szabolcsi Gertrúd levelező tagot az MTA rendes tagjává való megválasztásra.

Ajánlók: *Farkas Gábor, Tigyi József*

1921-ben, Temesváron született. Szűkebb szakterülete: államjog. 1973 óta levelező tag. Az MTA Dunántúli Tudományos Intézetének igazgatója.

Levelező taggá történt választása óta folytatta és kiterjesztette tudományos kutatói tevékenységét. Mint korábban is, elsősorban a szocialista államszervezettel összefüggő államjogi és államtudományi (politikatudományi) kutatásokat végzett. Ezzel kapcsolatos tanulmányai jelentek meg mind belföldi, mind pedig külföldi tudományos folyóiratokban, és a külföldi tudományos közvéleményben is jelentős figyelmet keltettek. Mind a szocialista, mind a nyugati országokban gyakran idézik. Elsősorban a szocialista állami szervezet korszerű fejlődésére és fejlesztésére kialakított elméleti álláspontjai találtak széles körű elismerésre ezeknek az országoknak a tudományos életében. A szocialista államszervezet általános és különös vonásairól, az államszervezet belső ellentéteiről és azok kiegyenlítéséről szóló elméleti tanulmányai és előadásai nagy érdeklődést váltottak ki; jelentős hatást gyakoroltak a szocialista államtudományra és politikai tudományokra. Idegen nyelvű megjelentetésre újra feldolgozta a szocialista államszervezeti modellekről szóló monográfiáját s ez megjelenés előtt áll.

Az utóbbi években fokozódó figyelemmel fordult a magyar közigazgatás fejlődési irányai felé. Ez különösen abból ered, hogy 1973-tól kezdve a területfejlesztés komplex társadalomtudományi kutatásainak megszervezésében és egyes problémaköreinek kutatásában vezető szerepet tölt be. E tárgykörökön belül a regionalizálás, a régiókon belüli együttműködés, az agglomerációkutatás államjogi, államigazgatási jogi és politikatudományi aspektusaival foglalkozott. Ezen a területen is széles körű elismerést váltottak ki kutatási eredményei és kutatásszervezési tevékenysége.

Kutatott témáiból több külföldi tudományos intézetben, egyetemen tartott előadást.

Tudományszervezési tevékenysége az elmúlt időszakban igen élénk volt. Mint az MTA Dunántúli Tudományos Intézetének igazgatója, hazánkban elsőként vezette ilyen típusú komplex társadalomtudományi kutatóintézet kialakítását és irányítását. Ennek az új elgondolású akadémiai intézetnek a tevékenysége fontos tapasztalatok összegyűjtését tette lehetővé; ebben is tevékeny szerepet játszott.

Mint az MTA egyik elnökségi bizottságának, a Pécsi Akadémiai Bizottságnak az elnöke hozzájárult a területi tudományos koordináció kialakításához. A Pécsi Akadémiai Bizottság elnökeként különösen sokat munkálkodott azon, hogy Dél-Dunántúlon a tudományos utánpótlás intézményes lehetőségeit kiépítse és támogassa.

Gazdag tudományos-közéleti tevékenységét kiegészíti az, hogy az MTA több bizottságának (Állam- és Jogtudományi, Demográfiai Bizottság), munkabizottságának aktív tagja, több tudományos folyóirat szerkesztésében vesz részt. A Bécsi Központ (Társadalomtudományi Kutatást és Dokumentációt Koordináló Európai Központ) nemzeti bizottságának elnöke.

Ajánlók: *Eörsi Gyula, Kovács István*

1910-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: politikai gazdaságtan. 1973 óta levelező tag. Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének tudományos tanácsadója.

Erdős Péter tudományos munkássága levelező taggá választása (1973) óta még inkább kiteljesedett. 1976-ban megjelent „Bér, profit, adóztatás. Tanulmányok a kapitalizmus politikai gazdaságtanának vitatott kérdéseiről” (KJK, 550 l.) című könyve, mely szerves folytatása az „Adalékok a mai tőkés pénz, a konjunktúraingadozások és a gazdasági válságok elméletéhez” című, korábban megjelent, 1974-ben második kiadást megért művének, a marxista politikai gazdaságtannak nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő, a maga nemében egyedülálló alkotása. Egyet kell értenünk könyvének egyik recenzorával: „Nem túlzás azt állítani, hogy a marxista nemzetközi közgazdasági irodalomban hosszú idő óta nem jelent meg olyan munka, ami ennyi új és alapvető kérdést válaszolna meg.”*

A mű a kapitalizmus alapvető kategóriáit — újszerű módon — a tőkés újratermelési folyamatól nem elválasztva, hanem abba beleágyazva tárgyalja. Ugyanakkor világosan elkülöníti egymástól a tőkés gazdaság makro- és mikroszférájában végbemenő jelenségek vizsgálatát, megmutatva, hogy ezek gyakran ellentétesek egymással, illetve, hogy a mikroszféra vizsgálata alapján levonható következtetések nagyon gyakran nem érvényesek a makroszférára és fordítva. Az alapvető kategóriáknak az újratermelési folyamatokkal összefüggésben való tárgyalása, valamint a mikro- és makro-összefüggések éles megkülönböztetése, lehetővé teszi a felszínen megjelenő pénzügyi, illetve jövedelmi mozgások mögött meghúzódó természetes termelési folyamatok kitűnő bemutatását. E természetes folyamatok megragadása megkönnyíti a tőkés gazdaság egészében végbemenő változások megértését. A mű a kapitalizmust jellemző összefüggéseket először tiszta kapitalizmust és szabad versenyt feltételezve mutatja be, majd megvizsgálja, hogy a fejlődés során végbemenő változások következtében eredeti megállapításai miként módosulnak. Eközben számos, a politikai gazdaságtant messzemenően gazdagító, fontos következtetésre jut.

Erdős Péter a marxista politikai gazdaságtant nem mint megváltoztathatatlan tételek összességét kezeli, hanem mint olyan tudományt, mely a valóság változásaival együtt változik, fejlődik. Semmi sem áll távolabb tőle, mint valamiféle konzervatív gondolkodás. Ellenkezőleg. Munkássága egyúttal állandó tudományos küzdelem a marxizmus leegyszerűsítése, dogmákká merevítése ellen. Ez a szemlélet hatja át a polgári közgazdaságtanhoz való viszonyulását is. Miközben jelentős teret szentel a polgári közgazdaságtan bírálatának, valóságos eredményeit bátran alkalmazza, alkotó módon hasznosítja.

Erdős Péter e műve is termékenyítően hatott a kapitalizmus politikai gazdaságtanának mások által való kutatására és különösen oktatására. Kitűnően felhasználható az egyetemi oktatásban, nélkülözhetetlen a valóban korszerű politikai gazdaságtani tananyag kialakításában. Ezzel a könyvvel nagy segítséget adott a kapitalizmus politikai gazdaságtana tankönyvek íróinak, szelleme, szemlélete nagyon pozitívan befolyásolja a tanulók és oktatók gondolkodását egyaránt.

Az utóbbi években az amerikai gazdaságban legújabbban végbemenő fejlődési folyamatokat vizsgálja. Munkatársával, Molnár Ferencsel együtt, arra tesz kísérletet, hogy a „Bér, profit, adóztatás. Tanulmányok a kapitalizmus politikai gazdaságtanának vitatott kérdéseiről” című könyvében foglaltakat ezekkel vesse egybe. E kutatás eredményeiből eddig két — széles körű figyelmet keltő — cikket publikált.

* Erdős Tibor: Közgazdasági Szemle, 1976. szeptember, 1119 l.

Az első cikk számításokat közöl az amerikai népgazdasági mérlegek összevont tételeinek osztályszempontok szerinti szétbontásáról; arról, hogy az adóterhek mekkora levonást jelentenek a munkások jövedelméből, valamint a munkások eladósodásának és megtakarításainak alakulásáról.

A másik cikk az amerikai infláció egyes tényezőinek súlyát vizsgálja az inflációs ráta alakulásában, valamint a profit alakulásának összetevőit a jelen időszakban. Összeveti a költségvetés beépített stabilizátorainak hatását az „ad hoc” intézkedésekével és vizsgálja az infláció és a beruházások közötti összefüggéseket. Feltárja a lehetőleg magasan kalkulált árak és a profit reáltömege közötti paradox összefüggést. Mindezek jelentős új eredmények a szakirodalomban.

A fentiek, valamint Erdős Péter egész tudományos egyénisége és közéleti tevékenysége alapján, javasoljuk az MTA rendes tagjává választását.

Ajánlók: Falusné Szikra Katalin, Kornai János

Szabó Kálmán

1921-ben, Bogyoszlón született. Szakterülete: közgazdaságtudomány. 1973 óta levelező tag. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Politikai Gazdaságtan Tanszékének tanácskezelő egyetemi tanára.

Alkotói munkássága az utóbbi években is négy témakörben haladt előre: a) a gazdasági viszonyok (szocialista tulajdon, termelőerők és termelési viszonyok stb.) strukturális problematikájának kifejtése; b) a tervszerűség-elmélethez kapcsolódva a szocialista gazdaság hatóerőinek és mozgásmechanizmusának fejlődésirányai; c) az arányosság és az érték összefüggéseinek elméleti vizsgálata és az itt kidolgozott elmélet alkalmazásának kísérlete az innováció jelenségére; d) a vállalat szocializmusbeli tartalmának, alapfunkcióinak politikai gazdaságtani kimunkálása, illetve rendszerezése.

Levelező taggá választása óta megjelent cikkei, tanulmányai több mint 30 ívet tesznek ki. Ezeken kívül különböző alkalmakkor elhangzott előadásaiából 10 ívre tehető a kiadás alatt levő, és kb. 20 ívre a továbbképző tanfolyamon kipróbált és egyelőre csiszolás alatt levő nagyobb munkája. Egyikből sem hiányzanak az új kérdésfeltevések, a gyakorlat és tudományunk lényeges problémáira való elméleti reagálások, egyes, rejtve hagyott, kibontatlan összefüggések feltárását célzó elemzések.

Munkásságában ugyanakkor felismerhető a folytonosság, írásai tartalmazzák az általa elfogadott, illetve kialakított régebbi pozíciók védelmezését, egyszersmind azonban — több esetben saját korábbi álláspontjának kiigazítását, túlhaladását is jelentik, ahol figyelembe veszi azt, ami a gyakorlat újabb tapasztalataiból általánosítható, mások kutatási eredményeiből integrálható.

Változatos mozgalmi, illetve közéleti tevékenysége általában szorosan kapcsolódik szakmai-tudományos felkészültségéhez. Így mint a MEFESZ közgazdasági taggyűlésének vezetője, szerepet vitt az új egyetem létrehozásánál; a Hazafias Népfront Országos Tanácsának, illetve elnökségének tagjaként, a gazdaságpolitikai munkaközösség élén gazdaságpolitikai propagandamunkát fejt ki; mint országgyűlési képviselő 1969 óta, választói körzetében, a fővárosi képviselőcsoportban és különböző ad hoc-bizottságokban (alkotmány-módosítás, vállalati törvény stb.) jelentkező feladatokon kívül, mindenekelőtt az Országgyűlés Terv- és Költségvetési Állandó Bizottságában játszik aktív szere-

pet; a gazdasági reform előkészítő munkálataiban való részvételét követően, mint a KB mellett működő Gazdaságpolitikai Munkaközösség tagja, több téma vizsgálatában, javaslatok kidolgozásában végzett intenzív munkát (a vállalati belső mechanizmus helyzete, 1969; a gazdasági mechanizmus-reform tapasztalatainak elemzése, 1972; üzemi demokrácia, 1972—73; az országos vezetőképzés helyzete, 1976; a struktúra korszerűsítéséről szóló határozat előkészítő vitái, 1976—77; a Szocialista vállalat főirány egyik témakörében végzett kutatások állásáról szóló összegezés, 1978).

Szakmai szervezői tevékenysége közül említjük a következőket: a Magyar—Szovjet Közgazdasági Szemle, majd jogutódja, a Közgazdasági Szemle szerkesztő bizottságának tagja; elejétől fogva az MTA Közgazdasági Bizottságának tagja; a Művelődésügyi Minisztérium Marxizmus—Leninizmus Főosztálya mellett működő Politikai Gazdaságtani Bizottságnak sok évig elnöke, illetve tagja; az MKKE tudományos rektorhelyettese (1961—63) majd rektora (1967—1973), 1972-től a Szocialista vállalat OTTKT főirány koordinációs tanácsának elnöke, 1973-tól az MTA IX. Osztályának alelnöke.

Szabó Kálmán különböző vezetői megbízatása kapcsán többször bizonyította, hogy tisztét az ügy szolgáltatának eszközéül tekinti, mások és a maga munkájának értékét a ténylegesen véghezvitt pozitív változásokon méri. Ez az etikai alapállása, a sokféle síkon szerzett emberismerete és szervezési tapasztalata teszi képessé arra, hogy számos, aránylag nagyon is eltérő tudományterület problematikáját, eredményeinek lényegét tudja érzékelni, s amint ez a rábízott főirány koordinációjánál megmutatkozott, a különböző beállítottságúak munkájára képes a termékeny együttműködés irányában célszerű befolylást gyakorolni.

Ajánlók: *Eörsi Gyula, Sipos Aladár*

Föld- és Bányászati Tudományok Osztálya

Homoródi Lajos

1911-ben, Aradon született. Szűkebb szakterülete: felsőgeodézia, fotogrammetria. 1973 óta levelező tag. A BME Építőmérnöki Kara Geodéziai Intézetének egyetemi tanára.

Homoródi Lajos a magyar tudományos és gyakorlati geodézia egyik legkiválóbb művelője, a geodéziai oktatás kiemelkedő egyénisége.

1934-től 1959-ig, az állami földmérési szolgálat keretében főleg háromszögelési munkákkal foglalkozott. A felszabadulás után létesített új, korszerű felsőrendű háromszögelési hálózat kifejlesztésében különösen jelentős tudományos és gyakorlati tevékenységet fejtett ki, és 1952-től a Geodéziai és Kartográfiai Intézet és jogutódja a Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat osztályvezetőjeként, majd igazgatójaként e munkálatok gyakorlati végrehajtásának irányítója volt.

1959-ben a Budapesti Műszaki Egyetem egyik jogelődje, az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem docensévé nevezték ki; előbb az Általános Geodézia Tanszéken, majd 1962-től a Fotogrammetria Tanszéken fejtette ki tevékenységét, és oktatta a fotogrammetria című tantárgyat, valamint a Felsőgeodézia Tanszék keretében a felsőgeodézia és a geofizika tantárgyakat is. 1962-ben nevezték ki egyetemi tanárrá és megbízást kapott a Fotogrammetria Tanszék vezetésére.

1963-ban rektorhelyettes, majd 1964-től 1967-ig az Építőmérnöki Kar dékánja volt. 1971-ben a három geodéziai jellegű tanszékből akkor szervezett Geodéziai Intézet igazgatója lett. Eme és tanszékvezetői tisztségétől, életkorára tekintettel — az ide vonatkozó szigorú szabály értelmében — 1978 július végével felfüggesztették, de továbbra is tényleges szolgálatban maradván, tantárgyát a Fotogrammetria Tanszéken folyamatosan előadja, és rendszeresen részt vesz a tanszék oktató-kutató munkájában.

Jelentős érdeme, hogy az 1966-ban megjelent Felsőgeodézia c. tankönyvében teljes képet adott a felsőgeodézia kérdéseiről, azokat számos gondolattal gazdagítva, továbbá, hogy a magyar fotogrammetriai oktatást a mai magas szintre emelte.

Rendszeresen foglalkozott a geodéziai oktatás kérdéseivel, amelyekről több tanulmánya jelent meg. Főként ennek köszönhető, hogy a Földmérők Nemzetközi Szövetsége (FIG) — amelynek munkájában egyébként is mindenkor tevékenyen részt vett — 1974-ben a szakoktatási bizottságának elnökévé választotta. Ezt a tisztséget ma is betölti.

Sokat tett a magyar geodéziai szakirodalom fejlesztése érdekében. Több évtizedes munkássága során, a már említett könyvén kívül, egyetemi jegyzeteket, száznál több önálló tanulmányt, igen nagyszámú szemleciiket, valamint bírálatot írt, sok előadást tartott idehaza és külföldön. Irodalmi tevékenységét — beleértve az előadásokat — levelező tagsága óta is példásan folytatta. Tanulmányai és előadásai elsősorban a fotogrammetria, a felsőgeodézia és a szakképzés körébe sorolnak. Többek között jelentékenyen fejlesztette az analitikus (numerikus) fotogrammetriát. Kialakította a földmérés egyetemi oktatásának korszerű rendjét, amely nemzetközi viszonylatban is nagy előrelépés. Abban, hogy kialakult hazánkban a három-fokú geodéziai oktatás (középiskola, üzemmérnöki főiskola és egyetem), kezdeményező, és jelentékeny szervező szerepe volt. A három-fokú oktatási rendszerről a földmérők XV. nemzetközi kongresszusán Stockholmban 1977-ben nagy érdeklődést keltő előadást tartott. Példája és lelkes buzdítása, segítőkészsége számos geodétát vont be a szakirodalom művelésébe.

Széles körű társadalmi tevékenységet fejtett és fejt ki számos hazai és nemzetközi tudományos és társadalmi szervezetben. Az MTA Geodéziai Bizottságának elnöke.

Ajánlók: *Hazay István, Tárucz-Hornoch Antal*

Martos Ferenc

1918-ban, Temesváron született. Szűkebb szakterülete: bányászat. 1973 óta levelező tag. A Központi Bányászati Fejlesztési Intézet tudományos kutatási vezérigazgatóhelyettese.

Levelező taggá választása óta, különösen pedig amióta az osztályelnöki tisztséget is betölti, tudományos tevékenysége nagyrészt és elsősorban a kutatás, illetve a kutatás és fejlesztés szervezésére és irányítására, valamint a kutatás eredményeinek a gyakorlatba való bevezetésére összpontosult. Több közép-, és hosszútávú terv, ill. kutatási program kidolgozását végezte el, vagy irányította ilyen koncepciók kidolgozását. Azok közé tartozik, akik elsőként szorgalmazták a hazai ásványi nyersanyagok fokozottabb igénybe vételét (amit azóta több párt- illetve kormányprogram is megfogalmazott), és ő fejtette ki először akadémiai fórumon azt a — ma már általánosan is elfogadott — tézist, miszerint el kell vetni azt a nemcsak gazdaságpolitikai, de tudományos szempontból is hamis szemléletet, amelynek alapján hazánkat hosszú időn keresztül általában ásványi kincsek-

ben „szegény” országnak minősítették. Az MTA 1973. évi közgyűlési osztályülésén megtartott előadásában mutatott rá ennek a szemléletnek a káros, a fejlődést, a tudományos kutatást is fékező hatására (lásd: Geonómia és Bányászat 7/1—2. sz.). Egyben kifejtette az értékelés reális alapjainak vázlatát is.

Ilyen alapállásból vett részt annak a csoportmunkának a szervezésében is, amely a tudománypolitikai és gazdaságpolitikai irányelvek figyelembevételével számos hazai nyersanyag-előfordulás komplex hasznosításának döntéselőkészítő vizsgálatát eredményezte, s amely jelenleg is kormányzati szintű döntések alapját képezi.

Szűkebb kutatási területe most is a bányaművelés és a kőzetmechanika. Közelebbről a földalatti üreghasználat hatására a kőzetkörnyezetben lejátszódó fizikai jelenségek vizsgálata és értelmezése, e jelenségek törvényszerűségeinek megállapítása, annak érdekében, hogy a kőzet és az azt megtámasztó biztosítószerkezet együttműködésének ismerete és szabályozhatósága alapján az üregek optimális alakja és mérete, a szerkezetek mechanikai tulajdonságai megállapíthatók, tervezhetők lehessenek (érc-, illetve szénbányászatban).

Míg korábban inkább csak a szilárd kőzettömeg törési feltételeivel, elmozdulásának és a mozgás hatásának a külszínre gyakorolt hatásaival foglalkozott, s ez utóbbira dolgozott ki számításra is alkalmas összefüggéseket (ezeket külföldi, elsősorban csehszlovák és lengyel intézmények is átvették), addig az utóbbi időben vizsgálatait a kőzetben tárolt folyadékok és gázok mozgástörvényeire is kiterjesztette. Néhány robbantástechnikai elméleti és gyakorlati téma kapcsán a kőolaj- és földgáztermelő kutak megnyitására alkalmas eljárással is foglalkozott, elsősorban kőzetrepesztéshez szükséges feszültségek mértékének meghatározásával, a robbanóanyag mennyiségének (energiájának) tervezhetősége végett. (Szabadalmaztatás alatt álló, találmány szintű megoldás, társszerzőkkel.)

A korábbi időszakot jellemezhetik a „bányakártan” tárgyköréből több mint 10 éven át tartott egyetemi előadásai (és ezek jegyzet formájában, valamint számos cikkben megjelentetett anyagai), valamint a többekkel együtt kifejlesztett fejtési páncélpajzs, mint olyan biztosítószerkezet-típus, amely nemcsak nálunk, de a Ruhr-vidéki szénbányászatban, és onnan továbbterjedve másutt is (pl. az USA-ban) szinte forradalmi változást hozott a frontfejtések komplex gépesítésében (több országban szabadalmi védelemmel). Az utóbbi idősakra már a földalatti áramlások, a kőzet és a fluid fázisok együttes viselkedésének szintetizáltabb vizsgálata jellemző, valamint az, hogy a bányaművelést, mint a nyersanyagtermelésnek (és előkészítésnek) a természeti környezettel való kapcsolatát foglalja rendszerbe. A „Vízveszély és vízgazdálkodás a bányászatban” c. könyv, melynek szerkesztője volt, s egy részének szerzője is (egyes fejezetei az általa lefektetett alapokon, de munkatársai által továbbfejlesztett anyagot is tartalmaznak), nemcsak idehaza, hanem külföldön is ismert, 1976-ban nívódíjat kapott és idegen nyelvű kiadása is folyamatban van.

Az általa és munkatársai által megalapozott és kifejlesztett kutatási eredmények alapján az intézet eredményesen hajtott végre 1976—77-ben olyan víztelenítési feladatot, amely egy katasztrofális vízbetörés folytán elfulladt jugoszláv bányauzembem vált szükségessé. Ilyen tudományos vezető munkája eredménye az intézet több külföldi tudományos intézménnyel kialakult együttműködése, közös kutatások végzése (pl. az Arizonai Egyetemmel stb.).

Tudományos kutatómunkájára tehát most elsősorban a szervező, irányító, kisebb-nagyobb komplex kutatócsoportok közvetlen irányítása a meghatározó és jellemző. Elfoglaltsága miatt rendszeres egyetemi előadásokat már nem tart, anyagát most volt tanítványai oktatják, de továbbképző tanfolyamokon, hazai és külföldi rendezvényeken gyakran szerepel előadóként.

Osztályelnöki munkájában tervszerűen, céltudatosan törekszik a tudománypolitikai és népgazdasági, iparpolitikai célkitűzések megvalósítására, a testületek (bizottságok)

megfelelő irányításával az osztály és az állami irányító szervek közötti jó elvi kapcsolatok erősítésével. Az osztály állásfoglalásait egyes tárcák, illetve ágazatok vezetői egyre inkább igénylik (pl. javaslatok a távlati kutatási tervek továbbfejlesztésére, néhány felsőoktatási reform végrehajtására stb.).

Tagja: az MTA Nemzetközi Kapcsolatok Bizottságának, a Bányászati Tudományos Bizottságnak, a Talaj- és Kőzetmechanikai Bizottságnak (VI. Osztály), a Bányaegészségügyi és Bányászati Ergonómiai Bizottságnak (V. Osztály). Ez utóbbi létrehozásának egyik kezdeményezője.

Főszerkesztője a „Geonómia és Bányászat” c. osztályközleményeknek és elnöke az ISRM (International Society for Rock Mechanics) magyar nemzeti bizottságának.

Ajánlók: *Fülöp József, Tárczy-Hornoch Antal, Zambó János*

Nemecz Ernő

1920-ban, Losoncon született. Szűkebb szakterülete: ásványtan. 1973 óta levelező tag. A Veszprémi Vegyipari Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára és rektora.

Tudományos pályája kezdetén magmász-kőzettani és éregenetikai kérdésekkel foglalkozott, majd áttért az agyagásványok tanulmányozására. Ez ma is fő kutatási területe, melyen belül az agyagásványok szerkezetével, nomenklatúra kérdéseivel, kémiai kémiájával és genetikájával foglalkozik. Tudományos működésének további területei: szerpentin ásványok, zeolitok, Zn-Mn-ferritek, vaskohászati kérdések mineralógiai vonatkozásai, a bauxit feldolgozás kristályfázisainak problémái, polimorf átalakulások, ásványi nyersanyagok hasznosításával összefüggő ásványtani kérdések.

A tudományos tevékenységének középpontjában álló hazai agyagásvány-kutatásaival annak idején elsőnek hívta fel a figyelmet erre a nagy jelentőségű és hazánkban változatos típusokban és formában megjelenő ásványcsoportra, melynek népgazdasági jelentősége ma már közzismert. Az 1950-es évek elején ugyancsak ő kezdeményezte a hazai üledékes eredetű zeolitok vizsgálatát, elsőnek mutatta ki a klinoptilolit és mordenit nagytömegű előfordulását. A vezetése alatt álló Veszprémi Vegyipari Egyetem Ásványtan Tanszéke volt elindítója e nagy jelentőségű ásványcsoport hazai kutatásának. Nevéhez fűződik a Magyarhoni Földtani Társulat Agyagásványtani Szakosztályának megalapítása, amelynek tíz éven át elnöke volt.

Az agyagásványkutatásban kifejtett tudományos tevékenysége alapján a Nemzetközi Agyagásványkutató Asszociáció (Assotiation pour l'Étude des Argiles, AIPEA) először Stockholmban (1966), majd Jeruzsálemben (1969) vezetőségi tagjává választotta.

Az agyagásványok területén végzett kutatásai eredményeinek összefoglalása az Akadémiai Kiadónál 1973-ban megjelent „Agyagásványok” c., 507 oldal terjedelmű monográfia, amelynek bővített angol nyelvű változata a Hilger Kiadó és az Akadémiai Kiadó közös kiadásában rövidesen megjelenik. A zeolitok területén végzett kutatásairól összefoglaló tanulmányt az 1976. évi Tucsoni (USA) nemzetközi zeolit konferencia panel-előadására készített.

Elméleti jellegű munkái mellett működésében egyre nagyobb szerepet kapott az ásványi nyersanyagok technológiai felhasználására irányuló kutatás, amely több, részben Amerikában értékesített szabadalommal öltött testet.

A saját szakterületét művelő tudományos szervezetekben való munkálkodásán túl tevékenykedik a hazai tudományos élet egészének előmozdításán. Egyik kezdeményezője volt az MTA Veszprémi Bizottsága megalapításának, melynek 1973 óta elnökhelyettese. Választott tagja az Akadémia elnökségének.

Szakmai-társadalmi tevékenységét számos hazai és nemzetközi szervezetben viselt tisztsége, állami és társadalmi kitüntetései tükrözik.

Ajánlók: Fülöp József, Klíbarszkyné Vogl Mária

Levelező tagok

Az elnökség az alábbi levelező tagok megválasztását javasolja a közgyűlésnek:

Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya

Tóth Dezső

1925-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: a magyar reformkor és a legújabbkori magyar irodalom története. Doktori fokozatát 1974-ben szerezte. A Kulturális Minisztérium miniszterhelyettese.

A budapesti Tudományegyetem Bölcsészkarán magyar-latin szakon szerzett tanári diplomát. Dolgozott az egyetemen, az Irodalomtörténeti Intézetben, a Magvető Kiadónál, az Írószövetségben, az MSZMP Központi Bizottságában, jelenleg miniszterhelyettes a Kulturális Minisztériumban. Közben — 1957 és 1962 között — a szegedi egyetemen is tanított. Irodalomtörténeti szakmunkái és az élő magyar irodalommal foglalkozó kritikái az ötvenes évektől kezdve jelentek meg. Már ekkor a kiemelkedő ígéretek közé sorolta őt tanulmányainak és cikkeinek gondolati igényessége, tárgyi megalapozottsága, elméleti készségnek és anyagszerűségnek a találkozása.

Nagy Vörösmarty-monográfiájának első kiadása 1957-ben, átdolgozott második kiadása 1974-ben jelent meg. Vörösmarty életművének e mindmáig legteljesebb monográfiája a szerző eddigi fő műve. A líra és epika iránti nagyfokú érzékenység, a lélektani rugók gondos feltárása, a romantika és realizmus elvi igényű felfogásával párosuló műelemzések, a történetiség és műtisztétel dialektikája vonul végig meghatározó erőként ezen a munkáján. Kiemelendőnek tartjuk, hogy a Vörösmarty-monográfia meggyőző bizonyítéka a szerző marxista szintetizáló készségének, életmű és életrajz összefogására alkalmas módszerének. Ezzel a munkájával párhuzamosan és ezt követően Tóth Dezső vezető szerepet vállalt a Vörösmarty-kritikai kiadás megszervezésében, szakmai ellenőrzésében. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ez a sorozat egyike a legérettebb kritikai kiadásainknak.

Jelentős tanulmányok sora jelzi Tóth Dezső reformkor (korareformkor) iránti érdeklődésének nyomait. Ezek közül is kiemelkedik A polgári nacionalizmus kialakulása a magyar irodalomban c. munkája, továbbá Irodalmi kritikánk kezdeteinek néhány kérdése c. tanulmánya és a Katona Józseffel foglalkozó írása, továbbá A realizmus és komikum összefüggése a reformkor irodalmában. Bajzával, Czuczorral, Garayval, Petőfivel (A hóhér kötele) foglalkozó tanulmányai a reformkorral foglalkozó marxista irodalomtörténet-írás kiemelkedő teljesítményei. Egy ideig szerkesztette Tóth Dezső (Somogyi

Sándorral) A magyar irodalomtörténetírás forrásai c. sorozatot, s társszerkesztője volt a Tanulmányok Petőfiről c. gyűjteménynek (1961).

Tóth Dezső irodalomtörténeti érdeklődése nem került ki századunk első felének jelentős témáit. Mintegy megalapozásként a felszabadulás utáni irodalommal foglalkozó munkáihoz, értékes tanulmánnyal gazdagította a Móricz-irodalmat és Radnóti költészetének értelmezését és értékelését. Az elméleti érdeklődésű irodalomtörténész munkásságának szerves része a Horváth János irodalomszemléletéről írott tanulmány, továbbá A szocialista realizmus jellegzetességei a felszabadulás utáni magyar irodalomban. Tóth Dezső elméleti érzékenységének értékes tanújelei mutatkoznak meg újabb, színvonalú foglalkozó írásaiban.

Tevékenysége a reformkor mellett másik, nagy kedvvel és magas színvonalon művelt területe a felszabadulás utáni magyar irodalom. Ezen belül különösen a regény fejlődése és a kritika gondjai kötik le figyelmét. Életünk-regényeink c. könyve 1963-ban látott napvilágot. Ebben nemcsak a regényelemzések jelentenek értékes hozzájárulást az új magyar próza elvileg-esztétikailag igényes feldolgozásához, hanem olyan tanulmányok is, mint pl. a Parasztság, nemzet, népiesség vagy A klasszikus lírai hagyomány és fiatal költőink. Az új magyar irodalommal foglalkozó cikkek koncepciózus összefoglalása az Élő hagyomány, élő irodalom c. kötet (megj. 1977).

Múltnak és jelennek tudós kutatója, kritikus figyelője Tóth Dezső. Világnézeti igényessége, esztétikai és pszichológiai érzékenysége, meggyőző ítélőereje, nagy anyagtudása egyaránt hozzájárult tudósi arculatának kialakításához. Ha ehhez hozzáadjuk emberi egyéniségének higgadt, mértéktartó és értéktisztelő természetét, akkor összegeztük is azokat a legfontosabb vonásokat, amelyeknek alapján őt az Akadémia levelező tagjai sorába ajánljuk. Meggyőződésünk, hogy Tóth Dezső tagsága erősíteni fogja annak a közéleti felelősségű tudós-típusnak a tekintélyét, amely a társadalmi elkötelezettséget nagyfokú szakmai igényességgel párosítja.

Ajánlók: *Király István, Pándi (Kardos) Pál, Szabolcsi Miklós, Tolnai Gábor*

Filozófiai és Történettudományok Osztálya

Hahn István

1913-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: ókori történet. Doktori fokozatát 1972-ben szerezte. Az ELTE Bölcsészettudományi Kara Ókori Görög-Római Történeti Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

A magyar ókortudomány egyik legismertebb képviselője, nagyhatású oktató és ismeretterjesztő, az egyetemes ókori történet nemzetközileg elismert kutatója. Munkásságát az egyetemes történeti látásmód, a sok irányban érzékeny érdeklődés jellemzi. Ezeket az ókori nyelvek széles körű ismeretével párosuló eredményeket magasfokú szintetizáló képességről tanúskodó összefoglaló munkák bizonyítják, amelyekben az ókori vallások és eszmék, a politika, a társadalom és a gazdaság történetét összefüggéseiben látja és tudja megértetni. Nagyszámú tanulmányával a nemzetközi ókorkutatás elismerését vívta ki. A nevéhez fűződő új gazdaság- és társadalomtörténeti felismerések sorából kiemelendők a mykénei és a homérosi kor királyi tulajdonára vonatkozó kutatásai, amelyekben a tulajdonforma átalakulása mellett a rabszolgaság szükségszerű kifejlődése ellenére is meg-

határozó primitívebb függőségekre mutatott rá; a keleti földtulajdon problémájának vitájához a perzsa királyi tulajdon kontinuitását bizonyította az Achaimenidáktól a Szászánidáig, és ezzel kapcsolatban felismerte az adóztatási jogok és a tulajdon típusainak kapcsolatát. A késői ókor paraszti függőségeinek alapvető kérdésében ma már általánosan elfogadott az ő megkülönböztető terminológiája, amely a függőség két, általa felismert fajtáját jelzi. Ugyancsak a késői ókor városi rabszolgaságának és szabad munkájának elemzésével kimutatta, hogy a rabszolgaság nem csökkenő méretei ellenére kiszorult a közvetlen termelő ágakból. Munkásságának másik eredményes területe a római köztársaság. Rekonstruálta a plebejusok beilleszkedési folyamatát a nemzeti szervezethez kimutatva, hogy a plebs nemzetségnélkülisége jogi fikció volt. A késői köztársaság belpolitikai harcainak megértéséhez a római proletariátus politikai közömbösségének cáfolatával járult hozzá. Megrajzolta a második triumvirátus hadszervezetét. A római köztársaságra koncentráló kutatásaiból nőtt ki munkásságának harmadik nagy térréuma, amelyben új, szintetikus forráskritikai módszerrel több klasszikus problémát sikerült megoldania. Különösen a római történelem egyik kulcsfontosságú forrására, az alexandriai Appianosra vonatkozó számos tanulmánya vívta ki a nemzetközi kutatás elismerését. Tisztázta Appianos forrásainak megoldhatatlannak tűnő problémáját, meghatározta Appianos történetírói módszerét, felismerte sokáig tagadott eredeti koncepcióját s ennek látens Róma-ellenességbe átmenő módosulását. Új forráskritikai eljárásának eredménye az is, hogy megtalálta a kapcsolatot a Flavius Josephus Zsidó Háborújának háttérül szolgáló jóslat, valamint az esszénus szekta és a holttengeri tekercsek ideológiája között.

Hahn Istvánt a polgári történetkutatás azok közé a marxista történészek közé sorolja, akivel nem lehet az elvi elutasítás kényelmes álláspontjáról vitázni; szemléletben és módszerben igényes kutatásai egy nagy hagyományokkal rendelkező tudomány kifinomult módszereinek szuverén ismeretére épülnek. Széles körű és eredményes munkássága határainkon túl is megbecsülést szerzett a magyar ókortudománynak, amelyből sokáig hiányzott az a fajta vérbeli történész, akit Hahn István testesít meg.

Tudósi képmásához tartozik az is, hogy az egyik legnagyobb hatású történészprofesszora a budapesti egyetemnek, aki aktív szerepet vállalt a felsőoktatás módszertanának megújításában is. Tudományos közéletünkben mint az Ókori Történeti Bizottság elnöke, a Filozófiai és Történettudományok Osztályának tanácskozási tagja és sok társadalmi szervezet vezetőségi tagja veszi ki a részét, de szorosan ide tartozik közismert népszerűsítő és közművelődési tevékenysége is.

Levelező tagságával, amelyre ezúton javasoljuk, nemcsak az ókori történetet képviselné legméltóbb hazai kutatója Akadémiánkban, hanem egy nagyigényű és sikeres tudósi életmű is elnyerné az őt megillető elismerést.

Ájánlók: Mátrai László, Mócsy András

Szabó Árpád

1913-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: ókori matematikatörténet. Doktori fokozatát 1957-ben szerezte. Az MTA Matematikai Kutatóintézetének tudományos tanácsadója.

A hazai ókortudomány világszerte ismert és tisztelt képviselője, akinek tudós egyéniségében egymást a látszat szerint kizáró jellemvonások ötvöződnek harmonikus egységgé: sokoldalúság és elmélyültség, magas fokon absztrakt gondolkodás és szuggesztív előadóképesség, történeti látásmód, finom irodalmi érzék és matematikailag egzakt gondolko-

dás. Alkotásokban és eredményekben gazdag életpályájának első szakaszában a görögység klasszikus korának történeti és irodalmi kérdései izgatták. Első önálló kötete, *Perikles kora* (Bp. 1942) ki nem mondva is, marxista igénnyel elemezte az athéni társadalmat (annak fényei mellett felmutatva pl. a fizikai munka megvetését is), s következő kötetei is (*Demosthenes és Athén, Sokrates és Athén*) a politika és filozófia társadalmi hátterének feltárásával jutnak provokatív megfogalmazásukkal újszerű értelmezéshez. Hérodotos-elemzéseiben és a homéroszi Achilleust Gilgamesselel, az akkád eposz hőisével rokonító tanulmányaiban (Achilleus, Acta Art. 1956.), nemcsak a klasszikus görögység ókori-keleti kapcsolatainak kutatását gazdagította termékeny gondolatokkal, hanem műfaj-elméleti szempontból is új utakat vágott. Kiemelkedő jelentőségű e tekintetben „Homéros világa” (Bp. 1956.) c. kötete is.

Az ötvenes évek közepe óta fordult mindinkább elmélyülő figyelemmel a görög ófilozófia, és ebből kiindulva a görög matematika központi kérdéseinek elemzése felé. Az eleata filozófiai irányzatról írt tanulmányai úttörő jelentőségűek. Finom elemzéssel mutatja ki, hogy míg a nagy ellenlábás, Hérakleitos az anyagi világ dialektikáját fedezte fel a lét ellentmondásainak feltárásával és feloldásával — addig az eleaták a gondolkodási folyamattal foglalkozva a később formálisnak nevezett logika alapelvét, az azonosság elvét tisztázták. (Vö. az Acta Antiqua 1953—55 évfolyamaiban megjelent tanulmányssorozatával.) Az eleaták ily módon a közvetlen gyakorlati tapasztalattól függetlenített elvont gondolkodás jogosultságának első hirdetői és bizonyítói. E fontos filozófiatörténeti megállapítás alapján nemcsak érthetővé, hanem izgalmas és továbbvivő felismerésekké válnak az utókor által sokszor félreismert, hírhedt „eleata paradoxon”-ok is.

Az eleata filozófia paradoxonainak újszerű megvilágítása vezette el Szabó Árpádot a görög matematika legsajátabb (s az ókori keleti matematikához képest minőségileg új és magasabbrendű) jellegének felismeréséhez; hogy ti. a görög matematika a tapasztalattól független, elvont és deduktív tudománnyá vált (vö. Acta Antiqua 1956; Matematikai Lapok 1957; Studi Italiani di Fil. Class. 1959-ben megjelent tanulmányait).

Az utóbbi két évtizedben Szabó Árpád egyre elmélyülő következetességgel a görög matematika kezdeteinek és lényegmeghatározó vonásainak feltárására fordította energiáját. Eredményeit a filológiai és matematikai módszerek egyesítésének és ugyanakkor következetesen alkalmazott történeti látásmódjának köszönheti. Komplex kutatási módszere teszi idevágó tanulmányait az interdiszciplináris kutatások példamutató alkotásaivá. Igen termékenynek bizonyult az a módszere, hogy a görög matematika jellegzetes terminusainak (pl.: symmetria, harmonia, axióma, dynamis, analógia stb.) előbb a konkrét anyagi jelentését veszi alapul és ebből vezeti le a szó „matematikai” jelentését. Így arra az eredményre jutott, hogy az eleata absztrakció mellett a görög matematika kialakulásának társadalmi előfeltételei tekintetében még tovább tisztázandó forrása, anyagi alapja a görög zene, illetve ennek Pythagoraszról származó elmélete, amely a hangok „összeilleszkedését” (harmónia) a húr hosszával hozta kapcsolatba, a zenei hangokban tehát felfedezte a matematikai törvényszerűséget, a matematikai jelenségeket pedig — a kiindulást a különböző hosszúságú húrok összemérésében (symmetria) adván meg — geometriai alakzatokra vezette vissza. Ezek az elvileg új és alapvető felismerések, nevezetesen: a görög matematika elvont és deduktív jellegének, az eleata filozófiában és a pythagoreus szám- és zeneelméletben való gyökerezésének felismerése, valamint az egységgé formált filológiai-matematikai kutatási módszer Szabó Árpádot számos új részlet-eredményhez is vezette, főként az euklidészi axióma-rendszer terminológiájának, történeti előzményeinek, sajátos jellegének megértetésében. Ezeket a kutatásait foglalja össze valóban alapvetőnek tekinthető nagy műve: Die Anfänge der griechischen Mathematik, 1969, amely azóta angol, francia, újjörög és japán fordításban is megjelent, és szerzőjének már addig is meglevő nemzetközi elismertségét tovább öregbítette.

Szabó Árpád tudományos teljesítményét a külső elismerésnek is számos jele minősíti. A tudományos minősítések bevezetésekor kandidatúrát kapott, 1957-ben pedig az irodalomtudományok doktora fokozatot nyerte el. Nemzetközi kongresszusoknak — kiváló előadóképesége és széles körű aktív nyelvtudása alapján is — mindig lenyűgöző hatású előadója. Az Ókortudományi Társaság elismerésének legszebb jelével, az Ábel Jenő emlékéremmel tüntette ki. Az stanfordi (California, USA) Center for Advanced Studies „fellow”-ja, a Görög Tudományos Akadémia egzakt tudományok osztályának külső tagja, a turkui finn Interdiszciplináris Akadémia társelnöki címmel tüntette ki. Matematika történeti munkásságának megbeszélésére az UNESCO 1978-ban Pisában önálló konferenciát szervezett. Akadémiánk saját nemzetközi súlyát és tekintélyét növeli, ha az általános ókortudománynak és ezen belül az egzakt tudományok, jelesen a matematika történetének olyan nagyhírű kutatóját, mint Szabó Árpádot, tagjai közé sorolhatja.

Ajánlók: Mátrai László, Ránki György, Szőkefalvi-Nagy Béla

Matematikai és Fizikai Tudományok Osztálya

Kátai Imre

1938-ban, Kiskunlacházán született. Szűkebb szakterülete: számelmélet, számítástudomány, numerikus matematika. Doktori fokozatát 1969-ben szerezte. Az ELTE Numerikus és Gépi Matematikai Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

A matematika több területén ért el kimagasló tudományos eredményeket. Szűkebb szakmai területe a számelmélet és kisebb részben a számítástudomány, a numerikus matematika.

Doktori értekezésének címe: „Számelméleti függvényekről”, a védés éve: 1969.

Kátai Imre tudományos kutatómunkája során több mint száz tudományos dolgozatot készített, amelyekben számos értékes eredményt ért el, és több új hatásos módszert dolgozott ki.

Több dolgozatában a Turán Pál akadémikus által kezdeményezett témakörben, a számelméleti függvényekre vonatkozó lokalizált Omega-becsléseket bizonyított be. A szovjet Rodoszkij egy gondolatát továbbfejlesztve, saját módszert dolgozott ki e kérdések tanulmányozására. Corrádival közösen a kör rácspontszámára és az osztóproblémára ma is legjobb Omega \pm -becslést adtak, megjavítva ezzel Gangadharan eredményét.

Additív számelméleti függvényeknek különböző halmazokon való értékelosztásával foglalkozik néhány dolgozatában. Ezekben az Erdős—Wintner és az Erdős—Kac tételhez hasonló tételeket mutat ki, ha az alapul vett halmaz valamely polinom helyettesítési értékeinek, vagy prim helyen vett helyettesítési értékeinek halmaza.

Több dolgozatában foglalkozik egy Erdős Pál akadémikus által kezdeményezett témakörrel, a logaritmus függvénynek mint additív függvénynek a karakterizálásával. Bebizonyította Erdős egy régebbi sejtését, nevezetesen, ha egy additív függvény elsőrendű differenciái átlagban nullához tartanak, akkor a függvény csak a logaritmus függvény konstansszorosa lehet.

Additív számelméleti függvényekkel kapcsolatban bevezeti az egyértelműségi halmaz fogalmát. Megmutatja, hogy a „prim + 1” alakú számok halmazához alkalmasan véges sok egész számot hozzávéve egyértelműségi halmazt nyerünk.

Több dolgozatában azt vizsgálja, hogy egy additív vagy multiplikatív függvényt mennyire határoz meg az, hogy a függvény hogyan viselkedik egy viszonylag szűk intervallumon. Ugyancsak több dolgozatában foglalkozik additív függvényeknek egy szám osztóin való értékelésével.

A dolgozatokból kitűnik, hogy számelméletben az aritmetikai, az analitikus és a valószínűségelméleti gondolkodásmódot biztosan uralja, s ezeken a területeken jelentős eredményeket ért el.

Tudományos munkásságának jelentős külföldi visszhangja van. Kutatásaihoz számos külföldi matematikus kapcsolódott. Jelentős Kátai problémafelvető készsége, a felvetett problémák egy részét több dolgozatában tette közzé. Ezek máris érdeklődést váltottak ki, és a vizsgálatok témái lettek. Több szerző cikkének címében is kiemeli, hogy Kátai problémával, ill. sejtéssel foglalkozik. Külföldi kapcsolatai széleskörűek.

1971 óta számelméleti tárgyú kutatások mellett numerikus analízissel, valamint a számítástechnika alkalmazásaival foglalkozik. Jelentősek a véletlen számok generálásával kapcsolatos vizsgálatai, valamint a számítógépek operációs rendszerének matematikai modelljeivel kapcsolatos vizsgálatai.

Közvetlen irányításával tanszéki munkatársai a természettudományok, a műszaki tudományok, valamint az ipar területén több témában dolgoztak ki matematikai felkészültséget igénylő számítógépes eljárásokat.

Kátai professzor szívesen dolgozik más matematikusokkal. Publikált közösen többek közt Erdős Pállal, Tandori Károllyal, Corrádi Keresztéllyel, Daróczy Zoltánnal.

Oktató és oktatás szervezési munkája igen széles körű. A tudományegyetemen bevezetett 3 éves programozó matematikus képzés egyik fő szervezője volt. Budapesten irányításával dolgozták ki az e képzésre ráépülő második fokozatot. A numerikus analízis tantárgyhoz jegyzetet írt a programozó matematikus hallgatók számára is, a tanárok számára is. Társ szerzővel közösen jegyzetet írt programozók részére „Bevezető fejezetek a matematikába” címmel. Megszervezte az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a számítástechnikai alapképzést.

Két cikluson keresztül az MTA Matematikai Bizottságának tagja volt. Jelenleg az Oktatási Minisztérium Matematikai Szakbizottságának, valamint a Software Oktatási Munkabizottságának elnöke, a Számítástechnikai Alkalmazási Bizottság tagja. Az Akadémia III. Osztály Számítástudományi Bizottságának tagja.

1970–77 között a TTK dékánja.

Kátai Imre a hazai matematikai alapkutatások nemzetközileg elismert képviselője, aki ugyanakkor jelentős szerepet játszott a számítástechnikai kutatások és oktatás megteremtésében, a hazai alkalmazott matematikai bázis megteremtésében.

Ajánlók: *Leindler László, Rapcsák András, Tandori Károly*

Lovas István

1931-ben, Gyöngyöshalászon született. Szűkebb szakterülete: magfizika. Doktori fokozatát 1971-ben szerezte. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének tudományos tanácsadója.

Egyetemi tanulmányait az ELTE Természettudományi Karán végezte. Fizikusi diplomát 1955-ben kapott. 1962-ben „Summa cum laude” minősítéssel doktorált a „Polarizált pozitronok szétsugárzása”-val foglalkozó dolgozata alapján. A fizikai tudományok

kandidátusa fokozatot 1964-ben nyerte el „A ^{36}Cl atommag alap és gerjesztett állapotainak vizsgálata” című disszertációjának eredményes megvédésével. A fizikai tudományok doktora fokozatot 1971-ben szerezte meg „Rezonanciajelenségek a magreakciókban” című értekezésével.

Tudományos munkásságát a magfizika területén fejté ki. Munkájában a kísérleti és elméleti oldal egységének a megteremtésére törekszik. Sohasem riadt vissza a legkülönbözőbb technikai módszerek elsajátításától és alkalmazásától. Jártasságra tett szert olyan távolos területeken mint a részecske detektálás, a reaktor technika, a gyorsító technika, az adatfeldolgozás, a számítógép programozás, a csoportelmélet, az integrálegyenletek elmélete és a térelmélet. Tudományos munkásságából három olyan eredményt lehet kiemelni, amelyek mellett, hogy jelentős nemzetközi visszhangot váltottak ki, a hazai tudományos kutatásban új irányzatok megalapozását tették lehetővé. Ezek a pozitron szétsugárzás jelenségének a kutatása, a magfizikai rezonanciák elmélete, valamint a magfizikai háromtest probléma.

A tükrörszimmetria sérülésének felfedezése az utóbbi negyedszázad egyik legjelentősebb eredménye volt a fizikában. Lovas István nagyon hamar megértette ennek a felfedezésnek a jelentőségét. Felismerte, hogy a pozitronok annihilációjának vizsgálata ferromágneses anyagban ideális eszköz a paritás-sérülés tanulmányozására a gyenge kölcsönhatásban. Felismerésének helyességét sikeresen be is bizonyította azzal, hogy — az irodalomban elsőként — kísérletileg megvizsgálta a pozitron-annihiláció tulajdonságainak függését a ferromágneses anyagban a mágnesezettség irányától. Ez a módszer később, miután a paritássérülés módja — Lovas kísérletének az eredményeként is — teljes mértékben tisztázódott, lehetővé tette a ferromágneses anyagok elektronszerkezetének szisztematikus vizsgálatát. Lovas úttörő elméleti és kísérleti vizsgálatai a pozitronmegsemmisülés területén igen megtermékenyítően hatottak a hazai kísérleti kutatásra: munkájának szerves folytatásaként ma is sikeresen folyik a KFKI-ban az anyagszerkezet vizsgálata pozitronok segítségével.

A pozitron-annihilációval párhuzamosan Lovas magfizikai kutatásokkal is foglalkozott, és a paritáskísérletek sikeres lezárása után elsősorban ezen a területen ért el kimagasló eredményeket. A paritáskísérletekhez hasonlóan ezen a téren sem elégedett meg egyoldalúan elméleti vagy kísérleti kutatással; azzal a ma már ritka képességgel rendelkezik, amely a kettőt képes organikusan összehangolni. Kutatásaiban a vezérfonal eleinte a rezonancia-jelenségek vizsgálata volt. Az irodalomban elsőként kidolgozta a nukleonszórásának egy olyan flexibilis elméletét, amely szintézisbe foglalta az addig függetlenként kezelt magmodelleket, amelyek külön-külön a magfizikai jelenségeknek csak egy-egy speciális oldalát világították meg. Alkalmazásként kiszámította a ^{12}C magon történő rugalmas neutronszerkezet és a ^{142}Nd magon történő protonszórás tulajdonságait, és elsőként jósolta meg az e reakcióban fellépő rezonanciák magspektroszkópiai tulajdonságait. A munkájával inspirált kísérletek később teljes mértékben igazolták az elméleti elképzelések helyességét. Lovas elsőként mutatta ki kísérletileg az óriás kvadrupól rezonancia létezését a ^{24}Mg mag nem-normál paritású $3+$ állapotára vezető rugalmatlan proton szórás szögeloszlás mérése útján.

A rezonanciák kísérleti vizsgálata mellett Lovas másik érdeklődési területe a magfizikai többtestprobléma. A hatvanas években jelentős esemény volt a háromtestprobléma matematikailag korrekt egyenleteinek felállítására Faggyejev szovjet fizikus által. Lovas korán felismerte ezeknek az egyenleteknek a jelentőségét a magfizikai szórás feladatok és kötött állapotok problémák szempontjából. Javasolt egy olyan magreakció modellt, amely egyszerűen lehetővé tette a Faggyejev-egyenletek egzakt megoldását, másrészt eléggé realisztikus volt ahhoz, hogy a modellből levonható következtetéseket eredményesen lehessen alkalmazni a kísérleti adatok analízisében. Így többek között először nyílt

mód számítások útján megvizsgálni azt az igen jelentős és a matematikai nehézségek miatt mindaddig nem tisztázott problémát, hogy milyen jelenségre vezet egy reakciócsatorna-küszöb és egy rezonancia szimultán előfordulása. A kísérlet igazolta Lovas számításainak eredményét, amely szerint a korábban Wigner által jósolt küszöb-anomália csak akkor lép fel, ha a küszöb közelében rezonancia is előfordul.

Lovas Istvánnak a magfizikai háromtestprobléma területén végzett kutatásai iskolát teremtettek hazánkban, amelyben számos, ma már nemzetközi téren is elismert kutató nevelődött fel.

Az oktatásba már korán bekapcsolódott. Másodéves kora óta vezetett tanulóköröket és gyakorlatokat. 1962-től az ELTE Elméleti Fizikai Intézetének az oktatási munkájába kapcsolódott be: klasszikus elméleti fizika, illetve magfizikai tárgyakból tartott előadásokat. 1969-től részt vesz a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Fizikai Intézetének a munkájában. Rendszeresen tart előadásokat „Kísérleti magfizika” címen, valamint speciális előadásokat a modern fizika különböző fejezeteiből. Az egyetemi oktatás mellett sok gondot fordít a fiatal kutatók képzésére. Ennek érdekében több nyári iskolát szervezett és számos előadássorozatot tartott nyári iskolák, illetve szemináriumok keretein belül. Vezetésével számos diplomamunka és disszertáció készült el. Oktatási munkája elismeréséül előbb a Kossuth Lajos Tudományegyetem címzetes egyetemi docenssé, majd 1974-ben címzetes egyetemi tanárrá nevezte ki.

Széles nemzetközi tapasztalatokkal rendelkezik. 1964-től 1 évig a koppenhágai Niels Bohr Intézetben, 1967-től két évig a dubnai Egyesített Atomkutató Intézetben, 1973-tól pedig két évig a jülichi Kernforschungsanlage Magfizikai Intézetében dolgozott. Több évig képviselte Magyarországot az Európai Fizikai Társaság Magfizikai Szekciójában. A trieszti Elméleti Fizikai Központ levelező tagja, a dubnai Tudományos Tanács Alacsonyenergiás Magfizikai Szekciójában Magyarország képviselője.

Aktívan vesz részt a hazai tudományos közéletben. Az Eötvös Loránd Fizikai Társulat főtitkárhelyettese, az MTA Magfizikai Albizottságának tagja, a Fizikus Bizottságban pedig a titkári feladatot látja el. Több évig működött a TMB Fizikai és Csillagászati Szakbizottságban is. Jelenleg a KFKI Igazgató Tanácsában a Részecske- és Magfizikai Kutató Intézetet képviseli. Tudományos tevékenységének és eredményeinek elismeréseként 1960-ban elnyerte az Eötvös Loránd Fizikai Társulat „Schmid Rezső” díját.

Ajánlók: *Kiss Dezső, Pál Lénárd*

Lovász László

1948-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: kombinatorika. Doktori fokozatát 1977-ben szerezte. A József Attila Tudományegyetem Bolyai Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára.

Lovász László olyan kivételes tehetségű matematikus, amelyenből szerencsés országokban is kevés születik. Amit eddig alkotott, máris életmű. A kombinatorika, melynek világviszonylatban is egyik vezető szakértője, az utóbbi 10–15 évben — nem kis részben a gyakorlatnak a diszkrét matematikával szemben támasztott igényei hatására — viharos fejlődésen ment keresztül. Hatásos módszerek alakultak ki, és Lovász azon nagyon kevesek közé tartozik, akik számos ilyen módszert teremtettek.

Még középiskolás korában megoldotta Tarski egy univerzális algebrai problémáját. Az e munkája nyomán megindult vizsgálatok ma is folynak. A gráfok általánosított fak-

toraira vonatkozó „korai” vizsgálatai a gráfelmélet egy klasszikus területén adtak gyökeresen újat. Ő volt az, aki a hipergráfok elméletét valójában kiépítette. Megalkotta a törtlefogások fogalmát, mely lehetővé tette a lineáris programozás módszereinek alkalmazását, és amely végül a perfekt gráfsejtés bizonyításához vezetett. Nevéhez fűződik a valószínűségszámítási módszer egy újfajta alkalmazása, amely számos régi becslés megjavítását eredményezte. Ő alkotta meg a geometriai hipergráf fogalmát. Ez többek között az α -kritikus gráfok elméletének teljes kiépítését tette lehetővé, és ennek a módszernek mellékeredménye az ötszög Shannon-kapacitásának meghatározása is. Ez az eredmény önmagában is világhírű, információelméleti vonatkozásai miatt. Jelentős eredményeket ért el az algoritmusok elméletében, ahol matematikai logikai módszereket alkalmazott.

E korántsem teljes felsoroláshoz még hozzá kell tenni, Lovász nemcsak alkalmazza az algebra, a topológia, a geometria és a valószínűségszámítás eredményeit, hanem a kombinatorikán keresztül összekapcsolja őket, és ezekre vonatkozóan is lényegi összefüggéseket tár fel.

Eredményei nemzetközi elismerésről: 1972 óta kilenc alkalommal volt meghívott előadó nemzetközi konferenciákon. 1972–73-ban a Vanderbilt University-n (USA) és az Ohio State University-n (USA) volt vendégprofesszor, jelenleg a Waterloo University-n (Canada) vendégprofesszor. A Journal of Combinatorial Theory és a Journal of Graph Theory nemzetközi folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja.

Eddig 80 tudományos dolgozata jelent meg. Sajtó alatt van angol nyelvű gráfelméleti feladatgyűjteménye. Ez a munka feladatok formájában feldolgozza csaknem az egész kombinatorikát, és sok éven át alapvető monográfiaként fog szolgálni.

Lovász mint a SZTAKI féléllású tudományos főmunkatársa és mint tanszéki szerződéses munkák vezetője gyakorlati alkalmazásokkal is foglalkozik.

Oktató nevelő munkáját, tanszéki irányító munkáját mintaszerűen végzi. Tagja az Akadémia Matematikai Bizottságának. A Bolyai Társulat IMU Bizottságának titkára.

A Mat. Lapok és az Acta Sci. Math. szerkesztőbizottsági tagja. A Bolyai Társulat most induló Combinatorica c. nemzetközi folyóiratának főszerkesztője.

1977-ben az Akadémia a Matematikai Díjjal tüntette ki.

Amikor a sok sikert elért fiatal kutatót az Akadémia levelező tagjául javasoljuk megválasztani, nemcsak azt tartjuk szem előtt, hogy ő ezt munkájával már kiérdemelte. Úgy gondoljuk, hogy az utolsó években a tragikus halálesetekkel érzékeny veszteséget szenvedett osztálynak szüksége van rá, hogy a szakmailag legkiválóbbakat és legtöbbet ígérőket kiemelje. Erre nincs Lovász Lászlónál alkalmasabb jelölt.

Ajánlók: Császár Ákos, Erdős Pál, Fejes Tóth László, Hajnal András

Prékopa András

1929-ben született, Nyíregyházán. Szűkebb szakterülete: operációkutatás. Doktori fokozatát 1971-ben szerezte. A BME Gépészmérnöki Kara Matematikai Tanszékének egyetemi tanára.

A Debreceni Tudományegyetemen 1952-ben matematika – fizika – ábrázoló geometriai szakon középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1951–1955 között Rényi Alfréd vezetése alatt aspiráns volt; a kandidátusi fokozatot 1956-ban, a doktorit pedig 1971-ben szerezte meg.

1950–1958 között valószínűségelmélettel, azóta pedig elsősorban operációkutatással foglalkozott. Legfontosabb tudományos kutatásai a sztochasztikus halmazfüggvényekre és a sztochasztikus programozásra vonatkoznak. Az utóbbiak közül is ki kell emelni a sztochasztikus programozási modellek megfogalmazását és az ehhez kapcsolódóan elért matematikai-analízisbeli, valamint műszaki tervezési és közgazdasági feladatokra vonatkozó alkalmazási eredményeit.

Prékopa e kiterjedt és jelentős nemzetközi figyelmet kiváltott kutatásaiban kiváló példáját adja az alkalmazott matematika magasfokú művelésének. A valóságban felmerülő (véletlenszerű, ill. véletlenszerű paraméterekkel meghatározott műszaki, közgazdasági stb.) problémákból indul ki, azok megfelelő matematikai modelljeit megalkotva, azokat igen beható matematikai analízisnek veti alá, miközben a matematika fegyvertárát — ha a szükség úgy kívánja — számos hatásos eszközzel gyarapítja (ilyen pl. az ún. Prékopa-féle egyenlőtlenség, amely a klasszikus Cauchy – Bunyakovszkij – Schwarz egyenlőtlenség újszerű megfordítása), majd az analízis eredményeit a modellen keresztül alkalmazza az eredeti (műszaki, közgazdasági stb.) problémára.

Tudományos alkotó munkásságát igen jelentősen kiegészíti oktató, szervező, a matematika társadalmi hasznosításának ügyét lelkesen propagáló tevékenysége. 1952 óta részt vett az ELTE matematikus szakán a valószínűségszámítási, majd az operációkutatási szakirány létrehozásában, oktatásában, kétéves operációkutatási tanfolyamot szervezett a Bolyai Társulatban (1967–1969), ő lett a vezetője a Matematikai Kutatóintézetben az első magyar operációkutatási jellegű tudományos kutató csoportnak (1959–1970), elnöke a Bolyai Társulat Alkalmazott Matematikai Szakosztályának, felelős szerkesztője az Alkalmazott Matematikai Lapoknak, szerkesztőbizottsági tagja a Problems of Control and Information Theory, a Periodica Mathematica Hungarica, a Sigma, az Optimization és a European Journal of Operations Research folyóiratoknak. 1963 óta majdnem évenként került sor hazánkban olyan nemzetközi vagy hazai vonatkozású tudományos konferenciára, amelynek Prékopa volt a szervezőbizottsági elnöke. Könyvei, jegyzetei széles körben elterjedtek itthon és külföldön is. Joggal tekinthetjük tudományos tevékenységét iskolateremtőnek.

Jelentős nemzetközi elismertségének jelei ismételt külföldi vendégprofesszori meghívásai. Plenáris ülésen előadó 1977-ben a Mexikói Mérnöki Akadémia Kongresszusán, 1974-ben az Oxfordi Nemzetközi Sztochasztikus Programozási Konferencián, 1978-ban a Montreal-i Optimalizálási Napok-on; levelező tagja (1977) a Mexikói Mérnöki Akadémiának, tagja (1968-tól) az International Statistical Institute-nak és (1971-től) a Mathematical Programming Society-nek.

Meggyőződésünk, hogy a fentiekben vázolt tevékenysége alapján Prékopa András levelező taggá választásával Akadémiánk egy erre a kitüntetésre minden tekintetben méltó taggal egészülne ki.

Ajánlók: Szőkefalvi-Nagy Béla, Tandori Károly

1931-ben, Mohácson született. Szűkebb szakterülete: agrokémia. Doktori fokozatát 1973-ban szerezte. Az MTA főtítkárhelyettese.

Középiskolai tanulmányait a Mohácsi Állami Gimnáziumban végezte, ahol 1950-ben érettségizett. Ezután ösztöndíjasként a Szovjetunióban, az Ivanovói Mezőgazdasági Főiskolán szerezte agrármérnöki oklevelét 1955-ben.

Az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézetében a homokkutatási munkákba kapcsolódott be. 1956–1959 között ösztöndíjas aspiránsként készítette el kandidátusi értekezését, melyet 1961-ben védett meg: „Adatok néhány gazdasági növény ásványi táplálkozásáról réteges homokjavítás esetén” címmel. 1963-ban az MTA Központi Hivatala állományába került és a Biológiai Tudományok Osztályán lett szaktitkár. Ezt követően 1970-ben kinevezték az Akadémia főtítkárhelyettesévé, majd 1975-ben újabb öt évre meghosszabbították megbízatását. Ez idő alatt is folytatta megkezdett kísérleteit, melyek eredményeit az 1973-ban megvédett doktori értekezésében foglalta össze, és elnyerte a mezőgazdasági tudományok doktora fokozatot.

Az agrokémia iránti érdeklődése már egyetemi hallgató korában megnyilvánult, így diplomamunkáját is a kalcium növényélettani szerepéről írta. Ugyanezt a témakört folytatta az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézetében is. A réteges homokjavításnak a termesztett növények tápanyagforgalmára gyakorolt hatását vizsgálta. Ebből a témakörből írta kandidátusi értekezését. A növénytáplálkozás tanulmányozása egyenesen vezette át a műtrágyázás problémaköréhez, mely ebben az időben kezdett nagyobb jelentőséget kapni. Megmaradva a homoktalajok műtrágyázásánál, tartamkísérleteket állított be annak tisztázására, hogy a huzamosan alkalmazott és nagyobb műtrágyaadagok hogyan alakítják a talajok tápanyagkészletét és egyéb tulajdonságait. Foglalkozott a talajkolloidok szerepével a növények tápanyagfelvételében, különösen a tekintetben, hogy a kevés kolloidot tartalmazó homoktalajok hogyan gazdagíthatók értékes kolloidokkal. A kereken egy évtizeden át folytatott szabadföldi kísérletek alapján írta meg doktori értekezését „Műtrágyázási tartamkísérletek homoktalajokon” címmel. Ebben három probléma köré csoportosítja megállapításait:

- nitrogén műtrágyák hatékonysága és utóhatása homoktalajon;
- nitrogén és foszfor kölcsönhatása hosszabb ideig folytatott műtrágyázás folyamán;
- szerves trágyázás és műtrágyázás összehasonlítása homoktalajon.

Kutatómunkájáról mind hazai, mind külföldi rendezvényeken beszámolt. Tudományos közleményei — szám szerint 65 — részben hazai, részben külföldi szaklapokban jelentek meg. A cikkek fele talajtani-agrokémiai tárgykört érint, míg a másik fele tudomány-szervezési ismereteket tár az olvasó elé. Írásait az igényesség, a szintetizáló készség és az új problémák iránti fogékonyság jellemzi.

Környezetvédelmi kutatásokban 1970-től vesz részt. Az elsők között ismeri fel ezek jelentőségét, és megszervezésükben, valamint a nemzetközi és hazai kapcsolatok kiépítésében részt vállal. Kezdetől tagja az Országos Környezetvédelmi Tanácsnak. Figyelmét elsősorban a regionális jellegű és komplex környezetvédelmi problémákra fordította, ahol több tudományág együttes részvételére van szükség. Ezek között is kiemelkedő tevékenységet fejtett ki a Balatoni Környezetvédelmi Kutatásokat Koordináló Tanácsban, melynek vezetőjeként és szervezőjeként ató szennyeződésének és eutrofizálódásának megelőzését kívánta szolgálni. Kezdeményezésére indult meg 1978-ban az ország ökológiai potenciálját felmérő és értékelő munka, amely többszáz szakember bevonásával olyan

értékelést vetít előre az elkövetkező évtizedekre, amely megalapozza a mezőgazdasági termelő tevékenység főbb irányait és mindazt a más ágazathoz tartozó népgazdasági szintű tevékenységet, amely az előbbieknél megvalósításához szükséges.

A környezetvédelem tárgyköréből rendszeresen tart előadásokat a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, mind az agrármérnök hallgatók, mind a környezetvédelmi szakmérnök hallgatók számára, valamint a Kertészeti Egyetemen. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemen 1973-ban a címzetes egyetemi tanári címet adományozták számára. A fiatal szakemberek képzésében rendszeresen részt vesz.

Az ICSU Környezetvédelmi Tudományos Bizottsága (SCOPE) magyar nemzeti bizottságának elnöke. Ebben a minőségben szervezője volt a SCOPE „Kockázatvállalás a környezetvédelemben” c., Tihanyban, 1977-ben rendezett nemzetközi szemináriumnak. Ennek sikere nagyrészt az ő szervezőkészségének köszönhető, és ezzel jelentősen növelte a nemzetközi tudományos életben való elismerésünket.

Láng István esetében a tudományszervezési tevékenység egy ideig mint kutatónak egyik működési területe, majd munkaköréhez kapcsolódva fő tevékenységi köre. Ebben a munkában a tudományszervezés igen magas szintű tudománypolitikává és tudománydiplomáciává emelkedett. Tevékenysége elsősorban az ún. „élő tudományok” (biológia, agrár- és orvostudományok) szervezési kérdéseire összpontosul. Ezek között is kimagasló érdemeket szerzett új kutatóintézetek — elsősorban a Szegedi Biológiai Központ — szervezése terén; a fiatal kutatók továbbképzésének biztosításával, kiemelt kutatási főirányok szervezésével. Vezetésével több olyan jelentős felmérés készült, amelyek nagyobb tudományterületek fejlesztésére, átfogó tudománypolitikai döntések megalapozására szolgáltak. A nemzetközi kapcsolatok felügyelete is munkaköri feladata.

Az UNESCO 17. közgyűlésén 1972-ben és a 20. közgyűlésén 1978-ban a természettudományi programbizottság alelnökévé választották. Az UNESCO európai és észak-amerikai régiója tudomány- és műszaki politikájáért felelős miniszterek második konferenciáján (MINESPOL II. 1978) annak a munkacsoportnak elnökévé választották, amely a kutatásirányítási mechanizmusok, a tervezés, a finanszírozás és az információs rendszerek fejlesztésére dolgozott ki ajánlásokat. Tevékenyen vesz részt a Magyar UNESCO Bizottság munkájában is.

Ajánlók: Kurnik Ernő, Magyar János, Stefanovits Pál, Tamássy István

Orvosi Tudományok Osztálya

Halász Béla

1927-ben, Kalaznón született. Szűkebb szakterülete: neuroendokrinológia. Doktori fokozatát 1972-ben szerezte. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem II. sz. Anatómiai, Szövet- és Fejldéstani Intézetének igazgatója.

Orvosi tanulmányait a Pécsi Orvostudományi Egyetemen végezte az 1948–54 években. „Summa cum laude” avatták orvosdoktorrá 1954-ben. Előbb a Pécsi Orvostudományi Egyetem Anatómiai, Szövet- és Fejldéstani Intézetében működik, majd 1971 óta a Semmelweis Orvostudományi Egyetem II. sz. Anatómiai, Szövet- és Fejldéstani Intézetében tanszékvezető egyetemi tanár. Kandidátusi fokozatot nyert 1966-ban, az orvostudományok doktora fokozatot 1972-ben.

Tudományos munkásságot a neuroendokrinológia tárgykörében végez. E biológiai és orvosi szempontból mind nagyobb jelentőségű kutatási terület — főleg az agyalapi mirigy hormonelválasztásának idegi szabályozására vonatkozó ága — elmúlt másfél évtizedes fejlődésének egyik fő irányvonalát Halász Béla nemzetközileg igen nagy mértékben elismert, alapvetően új metodikai és kutatási eredményei szabták meg, amelyek e tárgykör nemzetközi irodalmában ma talán a legtöbbet idézett adatok, és amelyek révén a biomedicinális kutatási területen — scientometriailag is alátámasztottan — jelenleg Halász Béla a legtöbbet idézett magyar szerző. Négy alapvető jelentőségű teljesítményét emeljük ki.

1. Általa — és ma már az irodalom által is — „hypophysiotroph area”-nak nevezett hypothalamus terület felfedezése és körülhatárolása. — E munka kapcsán világviszonylatban elsőként ültetett hypophysis mellső lebeny szövetet az agy különböző részeibe azon feltételezése alapján, hogy a „hypophysiotroph hormonoknak” nevezett neurohormonokat tartalmazó agyterületnek fenn kell tartania az odaültetett hypophysiszövet normális szöveti szerkezetét és működését. Morfológiai és funkcionális tesztek alkalmazásával ezt teljes mértékben bizonyította, és ez a legújabb, a hypophysis hormonok közvetlen kimutatására alkalmas immunhistológiai módszerekkel is megerősítést nyert.

2. A „hypophysiotroph area” (HTA) a különböző mellső lebeny hormonokkal kapcsolatos funkcionális kapacitásának tisztázására módszert dolgozott ki ezen agyterületnek normális vérellátás mellett az agy többi részétől élőállatban történő teljes vagy részleges izolálására. E módszert ma szinte minden neuroendokrinológiával foglalkozó laboratóriumban használják, és a hozzá szükséges stereotaxikus készülékkel irányított, speciális mikrokést módszertani leírások százaiban „Halász-knife”-ként említik.

3. E módszerrel részben itthon, részben a California Egyetem Agykutató Intézetében az akkor még nálunk elérhetetlen teszt-eljárások (radioimmunoassay stb.) felhasználásával elsőként mutatta ki, hogy az agy többi részétől izolált HTA fenntartja egyes hypophysis mellső lebeny hormonok alapszintű elválasztását, de önmagában nem biztosítja e hormonok ritmikus (pl. napi ACTH ritmus, gonadotroph hormonok ciklusos secretioja) leadását a vérpályába. Utóbbiakhoz az agy különböző részeiből érkező és a neurohormontermelő sejtek aktivitását moduláló afferens impulzusok szükségesek. E munkáival megalapozta a mellső lebeny hormonok ún. „kétszintű” szabályozási elméletét. Ez ma is általánosan elfogadott koncepció, ami másfél évtizede megindította a hypophysiotroph hormontermelő sejtek működését moduláló, főleg a limbikus rendszerhez tartozó agypályák kutatását.

4. Elsőként igazolta a praeoptikus area döntő jelentőségét az ovulatio kiváltásához szükséges gyors és intenzív luteinizáló hormon leadás megindításában.

Halász Béla nemzetközi értékelését jelzi, hogy fontos szimpóziumok és kongresszusok ismételten felkérték tárgykörének referálására, illetve nemzetközi kiadványokban egy-egy fejezet megírására. Tagja volt az 1976-ban Hamburgban tartott 5. Nemzetközi Endokrinológiai Kongresszus 15 tagú nemzetközi programszervező bizottságának. Kutatási eredményei nagy nemzetközi elismeréseként az 1976 évi hamburgi kongresszuson kiosztott két díj közül Halász Béla nyerte el a von Euler-díjat. 1976-ban a Nemzetközi Neuroendokrinológiai Társaság alelnökévé választotta.

Jelentős társadalmi és tudománypolitikai tevékenységet fejt ki mint a Semmelweis Orvostudományi Egyetem rektorhelyettese és mint fontos akadémiai és minisztériumi bizottságok tagja.

Halász Béla az egyik ismert hazai agykutató iskola tanítványaként kezdte meg tudományos pályáját. A neuroendokrin kutatások területén azonban teljesen önálló és eredeti kutatóvá nőtt fel. Halász Bélában az Orvosi Tudományok Osztálya egy már jelenleg is nagy fontosságú, de az elkövetkező évtizedekben az élő természet és az orvos-

tudomány alapkutatásai körében még erősen fokozódó jelentőségű tudományág, a kísérletes neuroendokrinológia nemzetközi mércével elismert, kiemelkedő kutatóját és olyan egyént nyerne meg, akire tudományszervezésünk és politikánk a jövőben kiemelkedő mértékben számíthat.

Ajánlók: *Antoni Ferenc, Bálint Péter, Kerpel-Fronius Ödön, Stark Ervin*

Nász István

1927-ben, Túrkevéen született. Szűkebb szakterülete: mikrobiológia, virológia. Doktori fokozatát 1964-ben szerezte. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Mikrobiológiai Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára.

Tudományos munkássága egyrészt az adenovírus problémakör hazai vonatkozásainak felderítésére és az egészségügy gyakorlati problémáinak megoldására irányul, másrészt sokrétű elmélyült alapkutatás. Elsőként mutatta ki a különböző adenovírus típusoknak a tonsilla és az adenoid szövetekben kórokozóként való előfordulását. Az adenovírus problémakör hazai vonatkozásainak tisztázását vitték előre azok a széles körű vírus-szerológiai vizsgálatok, amelyek az adenovírus család különböző szerológiai típusainak előfordulására és elterjedtségére vonatkozó adatokat szolgáltattak.

Az adenovírusok cytopathogen hatásának tanulmányozása során nemzetközi vonatkozásban is újnak tekinthető eredménye a primaer emberi amnion-sejtenyésztésben kimutatott kétféle, különböző jellegű cytopathogen hatás, valamint e hatás jellege és a haemagglutinációs aktivitás közti összefüggés megállapítása. Ezeket a megállapításait a nemzetközi szakirodalom gyakran idézi.

Igen jelentősek az adenovírusoknak a tápcsatorna egyes betegségeiben játszott kóroktani szerepével kapcsolatos vizsgálatai, továbbá az adenovírusok és a keringő lymphocyták közt fennálló specifikus kapcsolat kimutatása. Kiemelkednek az adenovírus virion egymástól eltérő antigen tulajdonságú struktur elemeinek, továbbá szolubilis antigenjeinek szeparálására, elektronmikroszkópos morfológiájára, immunbiológiai paramétereinek és biológiai funkcióinak meghatározására vonatkozó eredményei. Radioizotop technika segítségével kimutatta, hogy az adenovirion és a penton endonukleáz aktivitással rendelkezik. Ez utóbbi struktur elem hordozója az adenovírusok interferon indukáló tulajdonságának is. Az adenovírusok antigen szerkezetének tanulmányozása során az általa bevezetett immunozmoforezis eljárás segítségével elért eredmények nemzetközi érdeklődést váltottak ki.

1948 óta megszakítás nélkül dolgozik a SOTE Mikrobiológiai Intézetében. 1969-ben lett egyetemi tanár, 1974 óta az intézet igazgatója. 1973 óta a SOTE tudományos rektorhelyettese. Társ szerzőkkel megírta a Mikrobiológia egyetemi tankönyvét, amely azóta számos újabb kiadást ért meg. Doktori disszertációjának megvédése óta 80 dolgozatot és egy monográfiát írt (társ szerzőkkel: Az adenovírusok és kórokozó szerepük). Ezt a könyvet 1972-ben nívódíjjal tüntették ki.

Széles körű tudománypolitikai és tudományszervezési tevékenységet folytat. Az MTA és Egészségügyi Minisztérium közös Mikrobiológiai Bizottságának titkára, ill. elnökhelyettese. Tagja a TMB Elméleti Orvosi Szakbizottságának.

Ajánlók: *Babics Antal, Bálint Péter, Pálos Á. László*

1926-ban, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: idegsebészet. Doktori fokozatát 1971-ben szerezte. Az Országos Idegsebészeti Tudományos Intézet igazgatója.

Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, 1950-ben szerzett orvosi oklevelet. Már 1948-tól a Budapesti Idegklinika szövettani laboratóriumában dolgozott. Végzése után került az Idegsebészeti Tudományos Intézetbe. 1951—52 között a Koreai Hadikórházban teljesített orvosi szolgálatot. 1953—1956 között aspiránsként a moszkvai Idegsebészeti Intézetben dolgozott. Kandidátusi disszertációját ott védte meg 1956-ban, majd jelenlegi munkahelyén osztályvezető főorvos lett. 1975 óta pedig az Intézet igazgatójaként működik. 1971-ben védte meg doktori értekezését. 1974-ben c. egyetemi tanár, 1977-től az Orvostovábbképző Intézet tanszékvezető egyetemi tanáráként is dolgozik.

Kutatómunkája a neurológia és az idegsebészet széles problémakörét öleli fel, melyek közül három területet emelünk ki. Régebbi munkáiban az idegi folyamatok dinamikáját vizsgálta a mozgásfunkció helyreállításának időszakában. Számos új eljárást dolgozott ki a mozgásreakciók vizsgálatára a klinikai gyakorlatban, különös tekintettel az agysebészeti beavatkozásokra a mozgási feltételes reflex tükrében. Munkásságának második témaköre kifejezetten agysebészeti jellegű: számos műtéti eljárás és idegsebészeti technika bevezetésének kezdeményezője, illetve kidolgozója.

Tudományos munkássága legjelentősebb eredményei az agyi hemodinamikának és az idegrendszeri vérkeringésnek a lokális hűtési folyamatokkal való összefüggése területén születtek. A helyi hipotermia számos nedvkeringési és elektrofiziológiai következményét mutatta ki, elsőként alkalmazva egy sor korszerű keringésfiziológiai technikát az agysebészetben (hidrogén-clearance, agyi kiváltott potenciálok stb.). Adataival az agyvelői vérkeringést érintő, valamint a dekompressziót célzó műtéti eljárásokban új irányokat kezdeményezett.

Pásztor Emil 93 tudományos közlemény szerzője, ezenkívül több könyvfejezet és egy korszerű idegsebészeti tankönyv szerzője. E könyv angol és orosz nyelvű kiadása folyamatban van.

Alelnöke az Európai Idegsebész Társaságnak, valamint a Nemzetközi Idegsebészeti Társaságnak. Levelező tagja az Amerikai Idegsebészeti Társaságnak, valamint az Olasz és a Skandináv Idegsebészeti Társaságnak.

Sok területen végez aktív társadalmi munkát. Tagja a TMB plénumának, valamint orvosi klinikai bizottságának. Vezetőségi tagja a Magyar Idegsebészek Társaságának.

Ajánlók: Ádám György, Antoni Ferenc, Babics Antal, Petri Gábor

1927-ben, Szegeden született. Szűkebb szakterülete: mikro-hullámú technika, információközléssel és -feldolgozással kapcsolatos elektronikai, számítástechnikai és alkalmazott matematikai kérdések. Doktori fokozatát 1973-ban szerezte. A BME Híradástechnikai Elektronika Intézetének igazgatója.

Szakterületének nemzetközileg elismert alkotó egyénisége, aki pályafutása során az ipari gyakorlatot, nagy mikrohullámú távközlési rendszerek létrehozását, a műszaki és alkalmazott matematikai elméleti tevékenységet és az oktatást iskolateremtő, példamutató módon kapcsolta össze.

Csibi Sándor az iparban 1957 és 1968 között a nagy kapacitású mikrohullámú összeköttetések információközlési és rendszertervezési feladatainak sorát oldotta meg, szovjet—magyar együttműködésben irányította a több ezer rendszerkilométer hosszúságban — elsősorban a Szovjetunió magsztrális távközlési hálózatában — megépült, széles sávú mikrohullámú rádiórelé vonalak létrehozását. A gyakorlati munka mellett lényeges elméleti eredményei voltak a szögmodulációs csatornák zavarásaival kapcsolatban, digitális csatornák hibajelenségeinek empirikus vizsgálataiban, lényeges új kódolási tételeket állított fel. Csibi Sándor mérnöki tevékenysége mellett olyan mély matematikai apparátust dolgozott ki, amelynek eredményei alapján a matematikai tudományok doktora fokozatot szerezte meg. A sztochasztikus approximációs algoritmusok, statisztikus tanulási folyamatok terén elért elméleti eredményei nemzetközileg jól ismertek, amiről számos publikációja és szabadalma tanúskodik.

Egyetemi tanári működése során nagy eredményeket ért el a híradástechnikai oktatás további korszerűsítésében. Az utóbbi években az Országos Kardiológiai Intézettel és a SZUTA Információátviteli Intézetével közös munkában kidolgozott egy kis számítógéprendszeren alapuló alakfelismerő-diagnosztikai rendszert, amely sztochasztikus tanuló algoritmusainak egyik gyakorlati alkalmazása.

Csibi Sándornak a szögmodulációs folyamatokkal és a szögmodulációs rendszerek nemlineáris problémáival kapcsolatos munkáira, továbbá a statisztikai tanulási folyamatokkal kapcsolatos eredményeire a téma legjobb összefoglaló könyveiben sűrűn hivatkoznak.

Egész munkásságára jellemző a nagy jelentőségű, gyakorlati népgazdasági feladatokat szolgáló mérnöki alkotás és a mély matematikai elméleti alapokat alkalmazó, új összefüggéseket feltáró tudományos munka szerves összekapcsolása. Valamennyi munkája során maga körül iskolát teremtett mind a Távközlési Kutató Intézetben, mind a Budapesti Műszaki Egyetemen, nagy szerepe volt abban, hogy a Rényi Alfréd által alapított, nemzetközileg is kiemelkedő szerepet játszó magyar valószínűességszámítási iskola érdeklődését gyakorlati műszaki feladatok felé is irányította. Csibi Sándor kiváló előadó, amit nemcsak a Budapesti Műszaki Egyetemen, hanem az Egyesült Államokban a Harvard, Berkeley és Stanford Egyetemekre, az Udine-i nemzetközi CISM intézetbe történt vendégprofesszori meghívásai is bizonyítanak.

Jelentős tudományos-közéleti egyéniség, diákjaival együtt élő tanár. Számos nemzetközi tudományos szervezetben és az Akadémia bizottságaiban tevékeny; helyettes főszerkesztője a SZUTA és az MTA Problems of Control and Information Theory című közös folyóiratának, vezetője a Híradástechnikai Tudományos Egyesület számítástechnikai szakosztályának és a Neumann János Számítógéptudományi Társaság mesterséges intelligencia és alakfelismerési szakosztályának.

Ajánlók: *Bognár Géza, Vámos Tibor*

1925-ben, Budapesten született. Szűkebb szakterülete: felszínalatti vizek hidraulikája és hidrodinamikája. Doktori fokozatát 1960-ban szerezte. Az Országos Vízügyi Hivatal főosztály-vezetője.

Általános mérnöki oklevelét 1947-ben szerezte a Budapesti Műszaki Egyetemen. A mérnöki gyakorlatban az általános mérnöki munkakör különböző ágaiban mint kivitelező vagy tervező szerzett jártasságot (hídépítés, geodézia, talajmechanika, szennyvíztisztítás, vízépítési műtárgyak, tározók tervezése, belvízrendezés, vízellátás, vízkészletgazdálkodás). Ezzel a vízépítésben különösen fontos átfogó ismereteket gyűjtött nemcsak gyakorlati téren, hanem a kapcsolódó tudományágak (geológia, meteorológia, talajtan) anyagából is. Kutató munkáját elsősorban a felszínalatti vizek hidrológiájának és hidraulikájának jobb megismerésére és e témakör fejlesztésére összpontosította. A legtöbbszor gyakorlati feladatok szolgálatába állított kutatásai során mindig egy-egy kérdéscsoport teljes vertikális feltárására törekedett az alapvető kutatásokból kiindulva, az eredmények közvetlen gyakorlati alkalmazásáig vezetve végig témáit.

Kutatási szakterületéből különösen három témakör emelhető ki, amelyekben a hazai és külföldi szakkörök munkáját alapvetően meghatározó eredményeket ért el:

- szemcsés halmazoknak és repedezett kőzeteknek az áramlással szemben kifejtett ellenállása, annak dinamikai vizsgálata;
- a permanens és nem permanens szivárgó vízmozgás gyakorlati jellemzésére szolgáló egységes számítási rendszerek kidolgozása;
- a felszínalatti vizek hidrológiája, különösen pedig a talajvíz feletti telítetlen rétegen lejátszódó hidrológiai folyamatok elemzése.

A vízmozgás fizikai törvényeinek vizsgálatával kapcsolatos munkája a Nemzetközi Hidraulikai Szövetség Kongresszusa szerint „nagyszerű fejlődési szakaszt jelent a kis Reynolds-számokkal jellemezhető áramlási törvény tanulmányozásában”. Munkásságának nemzetközi elismerését jelenti az is, hogy a Nemzetközi Hidrológiai Szövetség a telítetlen zóna hidrológiai vizsgálatával foglalkozó munkacsoport vezetésére kérte fel. Széles körű irányító és szervező munkájának eredményeként a felszínalatti vizekkel foglalkozó kutatók csoportja jelentős tudományos iskolává alakult körülötte.

Tudománypolitikai tevékenységét a METESZ-ben és azon belül a Magyar Hidrológiai Társaságban kezdte. A Hidrológiai Társaságnak volt titkára, szerkesztője, főtítkár-helyettese és alelnöke. A Magyar Tudományos Akadémián elsősorban a Vízgazdálkodás-tudományi Bizottságban működött és működik. Jelenleg tagja a Meteorológiai Tudományos Bizottságnak és titkár az MTA—OVH Elnöki Bizottságban. Tagja a Tudományos Minősítő Bizottságnak.

Számos nemzetközi tudományos szervezet magyar nemzeti bizottságában dolgozik tagként. Nemzetközi tudománypolitikai és szervező tevékenységének elismeréseképpen a Tudományos Uniók Nemzetközi Tanácsa (ICSU) Vízügyi Kutatási Tudományos Bizottságának (COWAR) tagjává választották. Öt éven át látta el a Hidrológiai Tudományok Nemzetközi Szövetsége (IAHS) főtítkári tisztségét. Jelenleg a Szövetség alelnöke.

Hivatali munkájához kapcsolódva is jelentős tudománypolitikai munkát végez, mint a vízügyi ág kutató-fejlesztő munkáját irányító OVF főosztály vezetője. Tagja az OMFB Műszaki Kutatásokat Koordináló Tanácsának.

Ajánlók: *Bogárdi János, Kézdi Árpád*

Király Tibor

1920-ban, Málcán született. Szűkebb szakterülete: büntető eljárási jog. Doktori fokozatát 1971-ben szerezte. Az ELTE Jogi Kara Büntetőjogi és Eljárásjogi Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

Jogi tanulmányait a pozsonyi egyetemen végezte el, ahol 1943-ban doktori oklevelet szerzett. 1951-től az ELTE Jogi Karán, a Büntetőjogi és Eljárásjogi Tanszéken működik; 1962-ben kapott egyetemi tanári kinevezést. Az Egyetemen működött dékánként, rektor-helyettesként és 1976 óta ismét dékánként, 1971 és 1974 között a MM-ben a Felsőoktatás-politikai Főosztályt vezette. 1959-ben nyerte el a kandidátusi, 1971-ben pedig a tudományok doktora fokozatot.

Király Tibor a büntető jogtudományok — ezeken belül elsősorban a büntető eljárási jogtudomány — egyik legkiemelkedőbb, határainkon túl is ismert képviselője. Három évtizedes tudományos munkássága átfogja a büntető eljárási jogtudomány alapvető fontosságú elméleti kérdéseit.

Szakirodalmi tevékenységének kezdetén a kisebb súlyú jogsértések anyagi és eljárási jogi kérdéseivel foglalkozott. A kihágásokról, a kihágási bíráskodás kérdéseiről írott igényes tanulmányai hozzájárultak a kihágás intézményének megszüntetésével kapcsolatos elméleti alapkérdések tisztázásához, és megjelölték a lehetséges kodifikációs megoldásokat.

Érdeklődése az 50-es évek közepétől egyre inkább az eljárási jog felé fordult. E téren működése középpontjában két témakör volt: az eljárási garanciák és a perbeli döntés igazságának és valószínűségének kérdése.

Az első témakörben kiemelendők az ártatlanság vélelméről, a felmentő ítéletről, az ügyfélegyenlőségen alapuló tárgyalás elvéről írott tanulmányai. Idevágó kutatásai eredményét 1962-ben „A védelem és a védő a büntetőügyekben” címmel könyvalakban publikálta. Ez a munka a magyar irodalomban első ízben dolgozta fel a védelem problémáit. Nemesak úttörő jellege miatt váltott ki nagy érdeklődést, hanem nagyon időszerű, valószínű társadalmi igényeket elégített ki. A személyi kultusz időszakában elkövetett törvénysértések mindenki számára nyilvánvalóvá tették a védelem funkciójának fontosságát; ahogy a könyv egyik méltatója írta, a védelem problémái a szakköröknél jóval szélesebb társadalmi rétegeket érintő kérdéseket jelentenek. A mű alapvető jelentőségű elvi megállapításokat tett a szocialista büntető eljárás kontradiktórius szerkezetére, a védelem helyének meghatározására az eljárás rendszerében, és a védői funkció tartalmára. Az ártatlanság vélelméről bebizonyította, hogy az kategorikus törvényi védelem, amelynek alkalmazása nem függhet szubjektív elbírálástól, kötelező magatartási szabály, a büntető eljárás centrális jellegű elve, amely összefügg az egész eljárás szerkezetével, különböző intézményeivel. De kimutatta azt is, hogy nem az ártatlanság védelme a védelem megengedésének az alapja. A vád, a védelem és az ítélezés — az eljárás három alapfunkciója. A védelem jelentőségét lebecsülő nézetekkel szemben hangsúlyozta, hogy az egyrészt az igazság megállapításának, másrészt a szabadságjogok megóvásának biztosítója. Állást foglalt a védőnek az előkészítő eljárásban való részvétele mellett. Határozottan elvetette a „materiális” védelem fogalmát, amelynek ellentétpárjaként a „formális” lenne a védő funkciójának jelzője. Hangsúlyozta a védő perbeli ügyféli minőségét, önálló, eredeti perbeli jogait, amelyek függetlenek a terhelt jogaitól. Határozottan kijelölte a védelem helyét az egész eljárás rendszerében. Az említett tanulmányok és e monográfia elvi tételeit az 1973. évi Büntető eljárási törvény magáévá tette.

A 60-as évek végén érdeklődését a perbeli igazság és valószínűség kérdései keltették fel. Több, e körbe vágó tanulmány után (a bírói megismerés határaitól a büntető eljárásban, a valószínűségi elemekről a büntetéskiszabásban, a bűncelekmények minősítéséről és az igazság megállapításáról, a bíróság igazság-monopóliumáról) 1971-ben készült el „A büntető ítélet a jog határán” című értekezése, amellyel az állam- és jogtudományok doktora fokozatot nyerte el. A munka 1972-ben könyv alakban is megjelent, angol nyelvű kiadása az Akadémiai Kiadónál megjelenés előtt áll.

A munka interdiszciplináris módszerrel, a jogi elméleti, ismeretelméleti, logikai és információelméleti szemléletmód alkalmazásával vizsgálja a bírói megismerés folyamatát. Középpontjában a büntető ítélet alapproblémái állanak: a perbeli igazság, a bírói megismerés, a valószínűség és a bizonyosság kérdései. Szakít a perbeli igazság misztifikálására irányuló törekvésekkel és a bűnperben megállapított igazságot tényigazságnak tekintti. Elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt nagy jelentőségűek a valószínűség bizonyossággá változására vonatkozó tételei. Megfogalmazza a büntető ítéletben foglalt kijelentések bizonyosságának feltételeit. A munka jelentős érdeme, hogy a büntető eljárás elméleti kérdéseinek megoldásánál mindig tekintettel van azok társadalmi jelentőségére és összefüggéseire, az eljárási biztosítékok jelentőségére. A mű egész szemléletmódját jól jellemzi e néhány mondat: „A büntetőeljárás nemcsak megismerő tevékenység, hanem hatalom gyakorlása is. A megismerésben lehet tévedni, a hatalommal meg vissza lehet élni.” „A büntetőeljárás elveivel és szabályaival biztosítani kívánjuk, hogy . . . az igazság megállapítható legyen, és hogy a bírói hatalmat törvényesen gyakorolják.”

Legújabbban a büntetőjog néhány alapkérdése foglalkoztatja.

Nemzetközi szakmai fórumokon való gyakori fellépése közül kiemelkedik az 1968. évi budapesti nemzetközi bűnügyi védői szimpóziumon „A védelem jelentősége és felépítése” címmel tartott előadása. 1974-ben a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság (AIDP) XI. kongresszusán őt kérték fel „A büntetőjog eszközeinek és módszereinek fejlődése” című téma főreferátumának elkészítésére. Személyes fellépése is hozzájárult ahhoz, hogy a kongresszuson elfogadott határozat külön kiemelte a szocialista országok eredményeit a szabadságelvonnással nem járó büntetések fejlesztése terén.

Széles körű irodalmi tevékenysége mellett 1955-től részt vett a büntetőjogi, büntető eljárási jogi és büntetésvégrehajtási kodifikációs bizottsági munkálatokban, legutóbb az 1978. évi büntető törvénykönyvet és az új büntetésvégrehajtási kódexet előkészítő főbizottság tagjaként és a kodifikációt segítő tudományos kutatások egyik irányítójaként. A szakmai tudományos élet egyik vezető személyisége. A Magyar Jogász Szövetség tudományos bizottságának elnöke.

Kiterjedt a felsőoktatási szervezési tevékenysége. A legutóbbi években főként az egyetemi jogászképzés átfogó reformjával foglalkozott, erről több tanulmánya ad számot.

Ajánlók: *Eörsi Gyula, Kovács István*

Kapolyi László

1932-ben, Újpesten született. Szűkebb szakterülete: bányászati rendszerelmélet, a bányászati elemi erők elleni küzdelem elméleti alapjai, kőzetmechanika. Doktori fokozatát 1975-ben szerezte. A Nehézipari Minisztérium miniszterhelyettese.

A bányászati rendszerelmélet kimagasló hazai művelője. Az ásványi nyersanyagok kutatásának, termelésének és feldolgozásának olyan elméleti szintézisét teremtette meg, amely alapjául szolgál az ipartelepítés magas szintű elemzésének és így a döntések meghozatalának. Megtehetette, mert egyaránt jártos az ide vonatkozó természet-, műszaki és gazdaságtudományban, ezeket nemcsak alkalmazta, hanem a cél érdekében új tudományos összefüggéseket tárt fel.

A bányászatot veszélyeztető elemi erők elleni küzdelemben a vízveszély leküzdésének alapösszefüggéseit vizsgálta: az instantán védekezési módszer elméleti alapjait teremtette meg. A hazai vízveszélyes bányászatban ennek a módszernek jelentősége igen nagy.

A két témakörben elért tudományos eredményeket több szabadalma hasznosítja.

A kőzetmechanikában a kőzetek fizikai-mechanikai tulajdonságainak vizsgálatával foglalkozott elsősorban, és az elméleti alapok továbbfejlesztése területén ért el jelentős eredményeket.

Tudományszervező munkássága kimagasló. Számos hazai és külföldi szervezetben, illetve bizottságban tevékenykedik aktívan: az MTA Föld- és Bányászati Tudományok Osztályának tanácskozó tagja, az MTA X. Osztály Bányászati Tudományos Bizottságának tagja, az MTA Rendszerkutatási Komplex Bizottságának (RKB) tagja, a Természeti Erőforrások (ásványi nyersanyagok, energia) Komplex Hasznosítási Albizottságának (TEKHA) elnöke, az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának (VEAB) tagja, az Állami és Kossuthdíj Bizottság Bányászati és Geológiai Albizottságának tagja, tárcaképviselő a Tudományos Minősítő Bizottságban és a Továbbképzési Bizottságban; International Comite for Studies of Bauxites (ICSOBA), IIASA (Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet, Ausztria) „Irányítás és Technológia” („Management and Technology”) programja igazgatói tanácsadó testületének meghívott tagja, a Bányászati Világkongresszusok Nemzetközi Szervező Bizottságának tagja, a Nemzetközi Kőzetmechanikai Társaság tagja.

Fáradhatatlanul tudja mozgósítani a tudósokat, kutatókat, ha népgazdaságilag fontos probléma megoldásáról van szó, a döntéselőkészítő munkában pedig egész tevékenységét a tudományos megalapozottság szemlélete hatja át. Meggyőződésünk, hogy ennek a munkának hatékonysága nagymértékben növekedne, ha Kapolyi László tagja lenne az Akadémiának.

Kapolyi Lászlót egyrészt eddigi tudományos munkássága alapján, másrészt tudományos szervező munkájának még hatékonyabbá tétele érdekében ajánljuk levelező tagnak.

Ajánlók: *Nemecz Ernő, Zambó János*